

Alexandra Berglund

Socionomprogrammet med inriktning mot etik och livsåskådning, 210 hp

Ersta Sköndal Högskola, Institutionen för socialvetenskap

Vetenskapsteori och vetenskapliga metoder med examensarbete, SEL 62, 20 hp,

VT 2012

Handledare: Anders Kassman

Examinator: Johan Vamstad

**Samtal om Sexualitet(er)-
ur kuratorers perspektiv**

**Conversations about sexualities-
From the perspective of social workers**

Förord

Jag vill främst rikta ett stort tack till alla kuratorer som öppet delade med sig om sina tankar och erfarenheter så att den här uppsatsen blev möjlig att genomföra.

Tack även till Kenneth Sundh för all hjälp och ”pepp” när jag vid stundtals tillfällen känt för att ge upp. Slutligen vill jag tacka min handledare Anders Kassman samt alla de som läst och kommenterat min uppsats.

Alexandra Berglund

2012-05-29

Sammanfattning

Att möta ungdomar inom socialt arbete är en utmanande uppgift där lyhördhet, respekt och vidsynthet är viktiga aspekter för att bygga en förtroendefull relation. Ungdomsstyrelsens rapport ”*Hon, hen, han*” från 2010 visar på att HBT -ungdomar har sämre hälsa än övriga ungdomar i Sverige. En av orsakerna till ohälsan beror på att ungdomar upplever sig bli diskriminerade och osynliggjorda av professionella inom psykiatri (och även inom andra vårdområden). En av de viktigaste uppgifterna för kuratorer på Barn- och ungdomspsykiatri (BUP) är att stödja barnet eller ungdomen till ett bättre mående genom att bygga goda förutsättningar kring denne. Denna synliga diskrepans mellan teori och praktik ligger till grund för min ambition att utforska de professionellas perspektiv gällande normer kring sexualitet.

Studiens syfte är därmed att utforska kuratorers normer om ungdomars sexualitet kopplat till HBT, samt hur det hanteras av kuratorerna. Studien är av kvalitativ karaktär med tolkningsverktyget som bas. Som teoretisk grund, förutom normkritik, har jag använt mig av socialkonstruktionism och maktperspektiv. För att besvara syfte och frågeställningar har en litteraturgranskning och sex intervjuer med kuratorer från BUP genomförts.

Utifrån studiens resultat uppenbaras det att stereotyper om kön och sexualitet utifrån en heterosexuell ram förekommer bland kuratorerna på BUP. Andra upptäckter var att samtliga kuratorer ställde sig skeptiska, en del nästintill negativa, till pronomen *hen*. Även normer om etnicitet förenat med fördomar om HBT uppdagades.

Majoriteten av kuratorerna anser att sexualitet är ett svårt ämne att hantera i samtal med unga på grund av dess intima karaktär. Det beskrivs att ämnet inte berörs för att undvika obekväma situationer både för ungdomen såväl som för kuratorn. Ansvar för att initiera ämnet överläts ofta till ungdomen själv.

Analysavsnittet skildrar att liknande normer, som redovisas i litteratur- och tidigare forskning, även förekommer hos kuratorer på BUP. Många gånger *görs* sexualitet och HBT till obekväma ämnen vilket leder till att dessa osynliggörs i samtalen. Min empiri bekräftar även tidigare forskning genom att peka på att HBT - och sexualitetsutbildningar är en tillgång för socialarbetare i syfte att utveckla ett bättre bemötande.

Nyckelord: socialarbetare, normer, sexualitet, HBT, genus, ungdomar

Innehållsförteckning

1. Inledning och problemformulering	1
1.1 Syfte	1
1.2 Frågeställningar	2
1.3 Avgränsningar	2
1.4 Vilka vänder sig till BUP?.....	2
Kuratorernas funktion på BUP	3
2. Varför är sexualitet ett viktigt ämne inom socialt arbete?	3
2.1 Definitionen av norm.....	3
2.2 Begreppsförklaringar	4
3. Metod och material	4
3.1 Metod	4
Metodproblem	5
Materialinsamling och bearbetning av den	6
Semistrukturerade intervjuer	7
Urval av respondenter	7
Bearbetning av intervjuerna	8
Etiska överväganden.....	10
Förförståelse	11
4. Teoretisk referensram	11
4.1 Social konstruktion.....	12
4.2 Normkritiskt perspektiv.....	12
Makt	13
5. Litteratur och tidigare forskning.....	14
5.1 Ungdomar, normer & professionella.....	14
5.2 Sexualitet och normer.....	15
5.3 (Hetero)Normen & socialt arbete	16
5.4 Känsla av säkerhet och trygghet.....	18
6. Resultat.....	20
6.1 Presentation av respondenter.....	20
6.2 (O)synliggörande- samtal kring sex och HBT	21
Svårigheten om sexualitet och HBT som samtalsämne	21
6.3 Begränsningar i samtal på grund av normer.....	23
Sexualitet och självskadebeteende	23
Hen som begrepp.....	24
HBT kopplat till normer om kön.....	25
HBT kopplat till etnicitet.....	27
6.4 Möjlighet att få definiera sig själv.....	28
Skapa utrymme och säkra platser	28
6.5 Sammanfattande kommentar	30
7. Analys	30
7.1 Sexualitet i samtalet – ett tabubelagt ämne?	31
Att närma sig sexualitetsämnet.....	31
Att prata om sexualitet på <i>rätt</i> sätt utifrån kön	33
7.2 Tvåkönsnorm och etnicitetsnorm	34
Motstånd till hen.....	34
Etnicitet	35
7.3 Normer om homo - och bisexuella ungdomar & kön.....	36

7.4 Skapandet av en säker plats- eller?.....	37
8. Diskussion och slutsatser	38
8.1 Resultat kopplat till arbete med ungdomar.....	38
8.2 Förslag på vidare forskning.....	40
9. Litteraturlförteckning	42
Tryckta källor	42
Lagrum	43
Elektroniska källor	43
Intervjuer	43

1. Inledning och problemformulering

Att möta barn och unga i utsatta situationer kräver att man som socialarbetare är lyhörd, respektfull och självkritisk för att skapa möjligheten till en positiv utveckling och ett gott mående.

I Ungdomsstyrelsens utredning ”Hon hen han” (2010) framkommer det att ungdomar som definierar sig som HBT (homo-bi-trans) har sämre hälsa än övriga svenska ungdomar. En anledning till det förklaras av att ungdomars förtroende för psykiatrin har sjunkit. Det är till stor del föranlett av negativt bemötande från professionella på grund av sexuell läggning och könsidentitet. Det kan förstås ur ett diskrimineringsperspektiv som inte alltid uttrycks explicit (Ungdomsstyrelsen, 2010, s. 38). Statens folkhälsoinstitut (2005) beskriver förekomsten av strukturell diskriminering på det här viset:

”Med strukturell diskriminering avses regler, normer, rutiner, vedertagna förhållningssätt och beteenden i institutioner och andra samhällsstrukturer som utgör hinder för underordnade grupper att uppnå lika rättigheter och möjligheter som dominerande grupper har. Sådan diskriminering kan vara synlig eller dold och den kan ske avsiktligt eller oavsiktligt.”

Ett av Barn- och ungdomspsykiatrins (BUP) främsta uppdrag är att bygga upp förutsättningar kring barnet för att skapa bästa möjliga stöd och behandling. Uppdraget går även i linje med strävan om *barnets bästa* som svarar mot artikel 3 i FN:s barnkonvention samt Socialtjänstlagens 1 kap. 2 §. Men överensstämmer teorin med praktiken?

Att diskriminering kan ske dolt och oavsiktligt tycker jag är viktigt att problematisera och lyfta upp till diskussion. Av den anledningen tycker jag att barn- och ungdomspsykiatrin (BUP) är en relevant kontext att fördjupa sig i, då det är den främsta organisationen många unga hänvisas till av andra instanser eller vänder sig till av egen vilja. Mitt intresse har väckts av allt ovanstående nämnda, vilket nämligen blir att utforska hur normer kring ungdomars sexualitet kopplat till HBT beskrivs av kuratorer vid BUP.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att, ur ett normkritiskt perspektiv utforska kuratorers normer om ungdomars sexualitet kopplat till HBT samt hur de beskriver att det hanteras i samtalet.

1.2 Frågeställningar

Hur beskriver kuratorerna sina normer gällande sexualitet och HBT i samtal med ungdomar på BUP?

Vilka begränsningar uppstår i samtalen på grund av dessa normer?

Vilka förutsättningar finns det för kuratorerna att hantera de normer som uppstår?

1.3 Avgränsningar

Jag har fokuserat på yrkesgruppen kuratorer som är verksamma inom barn och ungdomspsykiatri (BUP) för att avgränsa studiens omfång. Kuratorernas normer till ungdomarnas sexualitet kopplat till HBT är det centrala i studien, vilket har gjort att jag har utelämnat övriga berättelser från ungdomars erfarenheter som inte rör sexualitet eller sexuell identitet. Gällande litteratur och tidigare forskning har jag innefattat social arbetares erfarenheter då jag inte fann någon exakt motsvarighet till begreppet kurator inom den internationella forskningen.

Jag har uteslutit begreppet asexualitet för att begränsa uppsatsens vidd. Däremot har synen på kön i förhållande till sexualitet fått en viktig roll i studien. Det anser jag oundvikligt, då sexualitet och kön är förenliga med varandra, vilket ett flertal studier har visat (Magnusson & Marecek, 2010, s.83). Aspekter som kuratorernas ålder, etnicitet, kön och sexualitet har jag inte tagit hänsyn till, med tanke på att jag velat hålla mig inom den begränsade tidsramen för studien. Numera är *HBTQ* en allt vanligare beteckning, där queerpersoner inkluderas. Det är också bortvalt med hänsyn till studiens vidd.

1.4 Vilka vänder sig till BUP?

Ungdomarna som vänder sig till den BUP mottagning där jag funnit mina informanter är mellan 13 - 17 år. Det innebär att ungdomarna är omyndiga och under vårdnadshavarnas bestämmanderätt.

Alla barn och unga med psykisk ohälsa har möjlighet att vända sig till BUP och prioritering görs utifrån varje enskilt fall med hänsyn till problemets allvar och karaktär. De fall som bedöms som livshotande som exempelvis suicidrisk, livshotande ätstörningar samt psykotiska tillstånd får en akut tid samma dag. Kuratorerna på BUP jobbar främst med rådgivande samtal, gruppbehandling samt övriga pedagogiska stödgrupper för föräldrar och barn (BUP).

Kuratorernas funktion på BUP

Det skiljer sig mellan olika BUP mottagningar hur arbetsrutinerna förefaller och hur personalsammansättningen ser ut. Beroende på mottagningens specialinriktning är vissa enheter mer anpassade för specifika målgrupper. Exempel på sådana är BUP Grinden som är inriktade på barn och unga som utsatts för sexuella övergrepp eller BUP Mast som är specialiserade på asylsökande barn och unga (A. Forsell, personlig kommunikation, 19 april, 2012).

På BUP arbetar psykologer, läkare och kuratorer som har skilda men även gemensamma uppgifter på mottagningen. Psykologers främsta uppgift är att genomföra neuropsykiatriska utredningar medan kuratorns roll är av mer stödjande karaktär. Kuratorns främsta uppgift är att leda stödjande och behandlande samtal med familjer samt enskilt med barn och unga (A. Dag, personlig kommunikation, 17 april, 2012).

2. Varför är sexualitet ett viktigt ämne inom socialt arbete?

Utifrån Världshälsoorganisationens begreppsförklaring är sexualiteten en fundamental del av människans väsen (Ungdomsstyrelsen, 2010, s.21). Knutagård (2011, s.142) beskriver sexualitet som en stark och viktig kraft för individens strävan efter att skapa en god, social och välgörande livsföring. I sexualiteten ingår det mycket mer än bara sexuella handlingar. Den kan influera individen genom hela livet och påverkar såväl den fysiska som den psykiska hälsan. I sexualiteten ingår alltifrån könsidentitet, könsroller till lust, kärlek och reproduktion. Sexualiteten kan yttras och upplevas genom önskningar, tankar, trosföreställningar, fantasier, attityder, värderingar, handlingar, roller och relationer. Den är ofta källan som får oss att söka kärlek och närhet till andra, den uttrycks i vad vi känner, hur vi rör oss, hur vi berör andra och själva tar emot beröring. Sexualiteten är dessutom både påverkad av och integrerad i biologi, psykologi, kultur, etik, juridik, historia, religion och politik (Knutagård, 2007, s.143). Relevansen att lyfta diskussionen om sexualitet inom det sociala arbetets praktik är därmed lika stor som någon annan grundläggande mänsklig aspekt.

2.1 Definitionen av norm

Det finns olika sätt att beskriva begreppet norm och det finns ett flertal sätt att förstå det. Östnäs (2007), universitetslektor i socialt arbete, definierar begreppet *social norm* som en

regel eller föreskrift för hur en människa bör agera i olika situationer och som är kopplad till sanktioner av olika slag. Han förklarar vidare att en norm också är förknippad med normalitet, alltså vad som anses vara normalt (Östnäs, 2007, s.65 f). När jag använder mig av begreppet norm utgår jag från Östnäs definition.

2.2 Begreppsförklaringar

HBT- är en förkortning och ett samlingsbegrepp för homosexuella, bisexuella och transpersoner (www.rfsl.se).

Sexuell läggning -Homo-bi och heterosexualitet är sexuella läggningar enligt RFSL:s begreppsdefinition. Att jag både använder *sexualitet* och *HBT* som begrepp i studien beror på att det sistnämnda även sträcker sig över sexualitetens sfär. Att definiera sig som transperson kan innebära alltifrån att vilja att genomgå en könskorrigering (oftast kallat att vara transsexuell) till att bara få slippa tillhöra någon av de givna, binära kategorierna: man och kvinna (www.rfsl.se).

Könsidentitet- Vad en person utifrån sitt självupplevda kön identifierar sig som (www.rfsl.se).

Hen - är ett könsneutralt pronomen för de individer som definierar sig bortom tvåkönsnormen. Med tvåkönsnorm åsyftas föreställningen om att det bara finns två kön (man och kvinna) och att man tillhör det ena eller det andra (www.rfsl.se).

Juridiskt kön- är det kön som står i passet och som anges i näst sista siffran i personnumret (www.rfsl.se).

Etnicitet- identifikation med och känsla av tillhörighet till en etnisk grupp (www.ne.se).

3. Metod och material

3.1 Metod

Enligt Bryman (2011, s.364, 413) är den kvalitativa forskningsmetoden fördelaktig om forskaren avser att se eller uttrycka händelser, normer, värderingar och handlingar utifrån

individens eget perspektiv i en specifik kontext. Eftersom studiens syfte var att utforska kuratorers normer om ungdomars sexualitet kopplat till HBT blev den kvalitativa ansatsen ett naturligt val för mig.

Till en början var min tanke att använda fokusgrupper då det hade underlättat det meningsutbyte om kuratorernas normer som jag eftersträvade. Det hade även kunnat bidra till ett mer dynamiskt samtal med hjälp en gruppdiskussion (Kvale, 1997, s. 263). Svårigheten med fokusgrupper var att samla ihop tillräckligt många i varje grupp samt få dem utförda inom den begränsade tidsramen för studien. Ytterligare en nackdel med metoden var att om det fanns inbördes konflikter inom arbetsgruppen, skulle det kunna störa samtalsklimatet och eventuellt förhindra ett fritt åsiktsutbyte.

Initialt började jag från en deduktiv ansats, då utgångspunkten var att social konstruktion och normkritiskt perspektiv skulle leda empiriinsamlingen och pröva det insamlade materialet. Jag upptäckte under studiens gång att nya forskningsfrågor väcktes vilket i viss mån påverkade mina idéer och studiens riktning.

Larsson (2005, s.95 f) problematiserar att en renodlad deduktiv eller induktiv ansats är svåruppnådd inom forskningen då pendling mellan teori och framtagande av ny kunskap ofta sker parallellt i forskningsprocessen. Att kombinera den deduktiva strategin med den induktiva kallas för *abduktiv strategi* (Larsson, 2005 s.23f). Att både ha en teoretisk utgångspunkt kombinerat med en mottaglighet och flexibilitet till nya tankegångar anser jag nyanserar studien och berikar forskningsförloppet (Bryman, 2011, s.366 f).

Metodproblem

Det kan uppstå brister i en intervjusituation som påverkar undersökningens resultat. Det kan exempelvis vara feltolkningar i frågor och svar, dagsstatus hos intervjuare och den intervjuade, misstag vid transkriberingsarbetet etc. En nackdel som ofta framhävs med intervju som metod är att intervjupersoner oftast är påverkade av den kontext de befinner sig i samt av individuella erfarenheter, vilket färgar svaren (Neuman, 2011, s. 455 f). Eftersom jag är intresserad av enskilda kuratorers normer (och tankevärld) betraktar jag inte det som ett hinder, snarare en fördel.

Eftersom sexualitet kopplat till HBT kan upplevas som ett laddat ämne är jag medveten om att både jag och de intervjuade påverkas i någon mån. En brist som kan uppstå är att de berörda kuratorerna inte vill framställa arbetsplatsen som negativ vilket i sin tur påverkar svaren. Benägenheten att framställa sig själv och sin arbetsplats som positiv genom att ge

politiskt korrekta svar är vanligt förekommande när det gäller kontroversiella ämnen (Bryman, 2011, s.224).

Jag, som intervjuare, påverkar även den intervjuade, genom faktorer som rör exempelvis kön, etnicitet, socioekonomisk status. Vidare påverkar min förförståelse och bakgrund studien på olika sätt. Det kan exempelvis vara på det sätt jag formulerar intervjufrågorna och vad jag sänder ut för signaler via kroppsspråket (tonläge, uttalade signaler m.m.) vid intervjusituationen (Bryman, 2011, s.222 f).

En ytterligare nackdel är att kuratorerna arbetar på samma mottagning vilket kan ha lett till att de har samtalat med varandra om medverkan i studien och på så sätt påverkat varandra i deras tankar och svar. Att jag dessutom tidigare haft kontakt med mottagningen kan också ha påverkat deras medverkande och färgat deras svar.

Materialinsamling och bearbetning av den

Jag har i första hand använt mig av Ersta Sköndals högskolebibliotek när jag sökt efter tidigare forskning och litteratur inom ämnet. Jag fann en större mängd relevant forskning och litteratur inom mitt område men inte specifikt om kuratorer. Jag försökte hitta en engelsk motsvarighet till begreppet men upptäckte att det inte fanns någon direkt översättning till det. Därför valde jag att inrikta mig på centrala begrepp av ämnet och fokuserade mig på forskning som rörde yrkesverksamma inom socialt arbete.

Gällande urvalet fokuserade jag på de artiklar och böcker som berörde arbetet med ungdomar kopplat till sexualitet och HBT. Aspekter som asexualitet och queer (i HBTQ) uteslöt jag för att begränsa uppsatsens omfång.

Initialt började jag med kombinationen av sökorden *youth, sexuality, social worker* (54 träffar) & *youth, social worker, LGBT* (8 träffar). Vid valet av relevanta träffar för min studie hittade jag nya sökvägar via länkar och referenshänvisningar.

På svenska databaser har jag använt kombinationen av orden *ungdomar och sexualitet* (322 träffar) samt *HBT, kuratorer och normer* (4 träffar). De sökmotorer jag använt mig av är; Academic search premier, Libris, DiVA, Soc Index, Pub Med, Medline, Google Scholar.

Trots sällningen av vetenskapliga artiklar och litteratur som fanns inom ämnet, kvarstod det en stor del av väsentligt material som jag valde att behålla och fördjupa mig i. Det

medförde att avsnittet om tidigare forskning används parallellt som en litteraturstudie, det vill säga som en del av mitt resultat.

Att använda sig av olika metoder eller datakällor kallas för *triangulering* och blir ett sätt att stärka mitt intervjumaterial mot den tidigare litteraturstudien (Merriam, 1994, s.179, 183; Bryman, 2011, s.354). Det motiverar även mitt val att placera avsnittet *litteratur och tidigare forskning* i direkt anslutning till resultatet (Merriam, 1994, s.205).

Semistrukturerade intervjuer

Jag valde att göra semistrukturerade intervjuer för att kunna besvara mina frågeställningar. Det betyder att forskaren använder några specifika teman som intervjun ska beröra (Bryman, 2011, s. 415). Intervjuguiden ger på så sätt personen som blir intervjuad möjligheten att utforma sina svar på ett fritt och öppet sätt. Bryman (2011, s.416) menar att det ger den intervjuformen en stor flexibilitet och rörlighet.

Intervjufrågorna har medvetet inte formulerats på ett renodlat normkritiskt sätt. Risken att kuratorerna skulle känna sig trängda och ifrågasatta ansåg jag som oetisk. Jag ville skapa en accepterande, respektfull och öppen atmosfär för att möjliggöra och frambringa berättelser på respondentens egna villkor (Magnusson & Marecek, 2010, s.99 f).

Urval av respondenter

Min ursprungliga tanke var att intervjua kuratorer från olika BUP mottagningar för att få bredd på urvalet och därmed berättelserna. Eftersom studiens tidsram är begränsad gjorde jag prioriteringen att fråga vidare på samma plats där jag fick tag på min första intervjuperson. Den urvalsstrategin kallas för *ett snöbollsurval* även benämnt *bekvämlighetsurval* (Bryman, 2011, 194 ff). Eftersom syftet med studien är att utforska kuratorers normer gällande ungdomars sexualitet med koppling till HBT, är målet att få tillgång till intervjupersoners individuella livsvärldar, erfarenheter och föreställningar. Bredden på urvalet är inte det mest väsentliga i det här sammanhanget. Det huvudsakliga är att finna personer som har någonting att berätta om ämnet för forskningen (Magnusson & Marecek, 2010, s.103 f).

Sex intervjuer genomfördes med fyra kuratorer som definierar sig som kvinnor och två som definierar sig som män. Åldrarna på kuratorerna var mellan 32-63 år. Varje intervju tog mellan 30 minuter till 60 minuter och spelades in för att sedan transkriberas. Alla

intervjuer, förutom en, tog plats på BUP mottagningen. Det var efter kuratorernas eget önskemål samt för att det underlättade att intervjuerna skedde ostört och utan eventuella störande ljud i omgivningen. Enligt Berg Wikander (2005, s.337) gäller det att skapa en intervjusituation som inger en lugn och trygg atmosfär för att få ut kärnan av intervjun samt att *fånga känslan* hos den intervjuade. Den intervju som inte förekom på mottagningen tog plats i respondentens bostad, vilket också var ett önskemål från dennes sida.

Bearbetning av intervjuerna

I direkt anslutning efter varje genomförd intervju formulerade jag ner mitt helhetsintryck av intervjun på papper så att mina spontana tankar och reflektioner kring intervjun inte gick förlorade (Kvale, 1997, s.177). Vid transkriberingsarbetet utgick jag först efter en *öppen kodning* av materialet, vilket innebär att forskaren bearbetar empirin i stora drag och sorterar den utifrån exempelvis teman, händelser eller kritiska termer (Neuman, 2011, s.511).

Kvale (1997) talar om *meningskategorisering*, vilket är ett sätt att koda materialet i kategorier. Utifrån intervjupersonernas berättelser upptäckte jag att vissa uttalanden och fenomen förekom frekvent. Utifrån mina valda teorier började jag upptäcka utmärkande konstruktioner av normer som jag delade upp i grupper. Efter att ha sorterat ut det mest väsentliga av empirin fann jag distinkta gemensamma nämnare som slutligen kom att resultera i tre centrala teman.

Jag har tillämpat *meningskoncentrering* som analysmetod genom att intervjumaterialet har komprimerats från långa utsagor till korta och kärnfulla uttalanden (Kvale, 1997, s.174 f). Under analysens gång har även en *meningstolkning* skett, då jag utifrån mina konfliktteoretiska perspektiv tolkade materialet utöver det direkt sagda för att uttyda respondenternas (re)produktioner av normer (Larsson, 2005, s106).

Reliabilitet och validitet

Reliabilitet handlar om studiens tillförlitlighet, huruvida mätinstrumentet är tillräckligt pålitligt. I det här fallet blir intervjuaren själva *mätinstrumentet*, vilket gör att faktorer som intervjutekniken blir avgörande för resultatets trovärdighet (Kvale, 1997, s.213f).

Magnusson & Marecek (2010, s.98) poängterar att intervjuer som metod är lämpligast om forskarens intention är att locka fram berättelser, världsuppfattningar och antaganden som människor använder för att göra världen begriplig.

Kvale (1997, s. 100 f) resonerar att resultatet av en intervju beror på intervjuarens kunnande, känslighet och empati, då denne är det främsta redskapet. Merriam (1994, s.52) pratar i liknande termer när hon hävdar att *sensitivitet* är en betydelsefull egenskap i samband med intervjuer. Hon menar att forskarens mottaglighet för kontexten och de variabler som ingår är av väsentlig art. Det kan exempelvis röra sig om sensitivitet inför den fysiska miljön, icke-verbala budskap samt hur informationen mottas och bearbetas av forskaren. I det spelar medvetenhet om egna felkällor, som till exempel egna värderingar och förutfattade meningar, en viktig roll i förståelsen hur informationen kan påverkas i bearbetningsfasen.

Larsson (2005, s.103) talar om olika sätt att förbättra en intervju genom att skapa kontroll över den. Det har jag tagit tillvara på genom att lyssna aktivt på respondenterna, ställt uppföljande frågor vid oklarheter, ge verbal och icke-verbal feedback under intervjuerna samt att få dem att detaljera sina beskrivningar.

Validitet kan förklaras som studiens giltighet, det vill säga, om forskaren undersöker det som studien avser att undersöka (Bryman, 2011, s.351 ff). Jag fick möjligheten att intervju kuratorer som jobbar med ungdomar vilket jag anser fördelaktigt, då förstahandskällor är det bästa materialet att tillhandahålla. Vid formuleringen av intervjufrågorna rådfrågade jag min handledare samt gjorde pilotintervjuer för att på bästa sätt få feedback på om intervjufrågorna var avsedda att undersöka det jag var ute efter.

Något som ofta eftersträvas i forskningsvärlden är generaliserbarhet, vilket innebär att ett resultat kan vara representativt för en större population människor (Bryman, 2011, s.369). I ett resonemang om generaliserbarhet likställer Merriam (1994, s. 183 ff) det med diskussionen om yttre validitet. Det innebär att resultaten från en studie är tillämpbara i andra situationer än den undersökta. Många kvalitativa forskare kan skapa den här typen av *måttliga* generaliseringar. Med det menas att olika aspekter av en undersöknings fokus kan *betraktas som exempel på en bredare uppsättning av identifierbara drag* (Bryman, 2011, s.369).

Jag anser att min studie kan vara användbar i andra sammanhang då det visat sig att tidigare undersökningar på andra områden stärker mitt resultat. Därför anser jag att det går att applicera på andra kontexter, då det i allra högsta grad rör sig om komplexa begrepp som normer.

Etiska överväganden

De etiska principerna är något som jag har förhållit mig till genom hela studiens gång. De fyra huvudkraven; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet ger ett grundläggande individskydd på forskningen som utförs (Kvale & Brinkmann, 2009).

Jag började med att skicka e-mail till olika BUP mottagningar i Stockholmsområdet. En av dessa hade jag varit i kontakt med tidigare. I e- mailet beskrev jag studiens syfte, om eventuella risker som kan förekomma samt vilka fördelar som ett deltagande kan bidra till. På så sätt kunde kuratorerna få tid att fundera över i lugn och ro om de ville delta.

En tänkbar, negativ konsekvens till medverkan var att kuratorerna möjligtvis kunde uppleva att deras kompetens blev ifrågasatt. Mitt mål med studien är att den förhoppningsvis bidrar till ökad reflektion och ett ökat intresse för ett normkritiskt tänkande. Därför var det en viktig del i mitt e-mail att jag förmedlade min förhoppning att mötet mellan mig och de intervjuade skulle resultera i ett konstruktivt och reflekterande samtal, snarare än att de skulle känna sig trängda och ifrågasatta. När frågorna var färdigformulerade rådfrågade jag min handledare om hur intervjufrågorna upplevdes. Mitt mål var att skapa en tillåtande atmosfär med intervjufrågor som öppnar upp för fria berättelser och reflektioner (Magnusson & Marecek, 2010, s.101).

I mailet ingick även information om att deltagandet var frivilligt och att möjligheten fanns att avbryta sin medverkan när som helst under studiens gång. Vidare försäkrade jag om kuratorernas rätt till anonymitet samt att information om brukare som nämndes också hålls oidentifierbart i studien. Vidare meddelade jag att intervjuerna spelas in för transkribering och att de ska förvaras så att obehöriga inte kan komma åt uppgifterna. Slutligen underrättade jag att allt material endast används i forskningssyfte och att alla inspelningar och transkribering förstörs efter studiens slut.

Trots att *Lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor* inte rör mig som c-uppsatsstudent är det viktigt att jag alltid har i åtanke dess grundprinciper. En av dem är att respekten för människovärdet alltid prioriteras före frambringandet av ny kunskap. Målet med min undersökning är att den kunskapen som genereras förhoppningsvis ska bidra till en gynnsam utveckling för de kuratorer jag kommer i kontakt med samt den målgrupp som det berör.

Förförståelse

Förförståelse är ett begrepp som är sammanflätat med den hermeneutiska traditionen. Den bygger på tolkningslärans kända princip om den så kallade hermeneutiska cirkeln (Harnow Klausen, 2006, s.179 f). Mitt intresse att skriva om det här ämnet är en följd av mina tidigare erfarenheter, förvärvade kunskaper samt mina värderingsgrunder. Genom min livshistoria har jag skapat en helhetsbild av ämnet med hjälp av den lärdom och de upplevelser jag har genomgått. I den helhetsbild jag har skapat finns även fördomar, normer och värderingar som jag har påverkats av och som i sin tur färgar hur jag tolkar människor jag möter och deras berättelser. Min bakgrund färgar mitt sätt att se på vad kuratorerna beskriver.

Jag har varit medveten om att jag som aktivt subjekt påverkar forskningen i alla dess stadier. Mina tolkningar grundar sig på vilket kön jag definierar mig som, vilket sexualitet jag anser mig ha, samt andra aspekter såsom klass, etnicitet och ålder. Mina värderingar och politiska övertygelser spelar också in i min tolkningsrepertoar. Dessa insikter har jag haft med mig när jag tolkat respondenternas intervjusvar (Merriam, 1994, s.53). Eftersom det här är ett ämne som jag alltid har varit engagerad i, har jag varit extra noga med att problematisera mina tolkningar med hjälp av kurskamrater och lärare som har funnits till hands.

Insikten och medvetenheten om min egen förförståelse anser jag ger goda förutsättningar och blir en tillgång i min tolkningsprocess. Det gör det möjligt för mig att vara mottaglig för ny insikt och kunskap. Det bidrar till den löpande process som ger oändliga möjligheter till utveckling och lärande (Kvale, 1997, s.50).

4. Teoretisk referensram

Jag har utgått från social konstruktion och normkritik i min studie, men har även berört det ideologiska maktbegreppet enligt Steven Lukes maktdimension (Magnusson & Marecek, 2010, s.81). Detta för att jag utifrån min empiri kunnat utläsa relevanta maktaspekter samt för att maktbegreppet även är förenligt med de andra valda teorierna. Nedan kommer en närmare beskrivning av teorierna.

4.1 Social konstruktion

Precis som namnet antyder innebär social konstruktion att verkligheten ses som en socialt skapad konstruktion. Det innebär att *verkligheten*, det vill säga det som uppfattas som sant, är beroende av vilka sätt man har kategoriserat och hur man talar om dessa ting eller fenomen (Harnow Klausen, 2006, s. 198). I motsats till naturvetenskapens syn på världen; att det finns en objektiv, *sann* verklighet som går att observera och mäta, är den sociala konstruktionismen något som ständigt skapas i samspel, språk och handling i mellanmännsliga relationer. Genom dessa relationer och möten mellan individer bildas kollektiva, sociala idéer som blir så allmänt omfattade att det blir en *sanning* för individerna (Giddens, 2007, s.151 ff). När tillräckligt många är överens om vissa uppfattningar eller *sanningar* kan de betraktas som objektiva och blir legitima i ett samhälle. Trots att många människor delar och fostras in i samma objektiva, sociala förståelse bör den ändå inte ses som statisk och oföränderlig. Den sociala förståelsen är både bunden till det kulturella och historiska sammanhanget som till individers aktiva påverkan på samhällsliga strukturer (Harnow Klausen, 2006, 197).

Många feminister och forskare inom psykologidisciplinen med inriktning på frågor om sexualitet och sexuell orientering tillägnade sig idén om att föreställningar om verkligheten konstrueras via sociala processer. Även samhällskritiska forskare tillämpar det sociala konstruktionistiska perspektivet för att granska psykologidisciplinen och dess praktiska tillämpning (Magnusson & Marecek, 2010, s.67f).

4.2 Normkritiskt perspektiv

Normkritik är en vidareutveckling utifrån teorin om social konstruktion och har blivit en alltmer förekommande term inom socialt arbete samt pedagogiska arbeten. Utifrån läroplanens motivering om hur det praktiska normkritiska arbetet kan utövas ute bland skolor, arbetsplatser etc. behöver toleransdiskursen först föras upp till ljuset och förstås.

Toleransdiskursen innebär kortfattat att individer utsätts för diskriminering på ett implicit, och för många omedvetet, plan. Det sker genom att normbrytaren pekas ut och på så sätt får allmänhetens acceptans. Exempel på det kan vara att HBT- personer person bjuds in till skolor för att berätta om sig själva (enbart för att de tillhör HBT- gruppen) eller att utföra värderingsövningar där *andra* får tycka till om HBT- personer till exempel ska få skaffa barn.

Det normkritiska synsättet vänder på perspektivet en aning och fokuserar istället på vilka fördelar och privilegier de individer som följer normen får ta del av (Edemo & Rindå, 2004, s.23 f). Fokus skiftas på så sätt från normbrytarna till *normföljarna*. Ungdomsstyrelsen (2010, s.19) beskriver det som att ”*det handlar mindre om att bryta ner de rådande normerna och mer om att medvetandegöra människorna om dem och att arbeta mot att normerna fungerar exkluderande*”.

Relevansen att utgå från ett normkritiskt perspektiv i min studie är hög då antalet ungdomar med psykisk ohälsa är omfattande, vilket tydligt framkommer i Ungdomsstyrelsens rapport *Hon hen han* (2010). Mycket tyder på att okunskap och fördomar hos psykiatrin är en bidragande faktor till att många ungdomar upplevt sig illa bemötta och osynliggjorda. Ungdomar hamnar i dubbelt underläge i kontakt med professionella, i det här fallet med vårdinrättningar som exempelvis barn- och ungdomspsykiatrin, när sexualiteten görs till ett problem som borde lösas eller blir ett ämne för obekvämt att handskas med (Ungdomsstyrelsen, 2010, s.23).

Makt

Maktaspekten är central både inom social konstruktionismen som det normkritiska perspektivet. Ideologisk makt handlar om den styrande makt som kan forma individers sätt att se på världen, deras förståelser och tolkningar, preferenser och önskningar. Det resonemanget går i samklang med Foucaults term disciplinär makt (Magnusson & Marecek, 2010, s.81). Min tolkning av dessa maktbegrepp är att makten inte existerar som en suverän överhet som agerar repressivt. Makten opererar inte heller som ett enhetligt system där något element eller någon specifik grupp generellt styr andra element och grupper som i längden skapar förtryckande system i neråtgående led. Den fungerar som rörliga styrkeförhållanden som dagligen utövas av människor genom upprepande handlingar. Den blir också till genom individers konfrontationer och kamp som omvandlar den och kastar om den. Maktrelationer existerar i vardagssituationer och utövas genom ”*omedvetna föreställningar och beteendemönster bland vanliga hyggliga medmänniskor*” (Mattson 2010, s.11f). Utifrån det här resonemanget är det möjligt att förstå hur makt kan verka från en strukturell nivå ända ner till individnivå. När makten verkar i dess orörlighet och varaktighet kan man börja betrakta den som en fastare struktur, vilket gör att den återigen återgår att hamna på makronivå (Foucault, 2002, s.102 f).

Det går att dra paralleller med sociologen Tillys (2000, s.86 f) resonemang om ojämlikhet och hur det reproduceras i samhället. Hans fokus ligger på organisationsnivå och hur kategorier samspekar på dessa olika nivåer. Tilly menar att det finns inre och yttre kategorier, varav de inre skapas i specifika kontexter medan de yttre konstrueras på strukturell nivå och förs in i den inre. Inre kategorier är exempelvis uppdelningen mellan chefer och anställda, socialarbetare och klient. Yttre kategorier är skapade utanför i form av etnicitet, ålder, kön, sexualitet, klass (Tilly, 2000, s.88). Mötet som sker mellan de inre och yttre kategorierna förstärker ojämlikheten och de över- och underordnade positionerna förtydligas och cementeras ytterligare. I praktiken kan det innebära, enligt Tillys teori, att ungdomar i kontakt med psykiatrin utsätts för en förstärkt ojämlikhet. Enligt den yttre kategorin är de i underordnad position då föräldrarna har bestämmanderätt över dem då de är under arton och omyndiga. Det vuxna (både föräldrar och professionella) har dessutom tolkningsföreträde i detta sammanhang genom att betrakta ungdomarna som normbrytare. Avseende den inre kategorin är ungdomarna i förhållande till kuratorerna i en underordnad position, då de är brukare som är beroende av deras bedömning, vilket avgör deras framtid och självbild (Tilly, 2000, s.89).

5. Litteratur och tidigare forskning

Som tidigare nämnts har jag funnit relevant forskning kring centrala begrepp i min studie. Det handlar främst om professionellas normer kopplat till ungdomars sexualitet. Viss forskning fokuserar på hur professionella resonerar kring att närma sig sexualitet som ämne. Annan forskning inriktar sig på frånvaron av HBT- ämnet i samtal med ungdomar. Gemensamt för de alla är problematiseringen av normer kring sexualitet utifrån professionellas synpunkt.

5.1 Ungdomar, normer & professionella

Rasmussen (2007, s.95), forskare inom socialt arbete, skriver i sitt kapitel "Barns villkor och rättigheter i globalt perspektiv" i antologin *Normer och normalitet i socialt arbete*, om vilka normer och synsätt om barn och ungas utveckling som fått dominera i västvärlden. Inom (och även utanför) det sociala arbetet har utvecklingspsykologin haft en enorm genomslagskraft och kommit att styra synen på vad som är en *normalutveckling* gällande barn och ungdomar (Rasmussen, 2007, s.91). Rasmussen (2007, s.96) påpekar dock att

dessa inte undgått kritik utan att det finns psykologer såväl som sociologer vars vidareutvecklade teorier utmanar rådande, föråldrade synsätt på barns utveckling. Vidare skildrar Rasmussen (2007, s.97) att två av dessa gamla normerande synsätt som fått dominera är att *barn är passiva mottagare av vuxnas fostran, omvårdnad och utbildning snarare än aktörer och medskapare i sitt eget liv* och att *avvikelse från normen innebär en risk för barnet*. Båda synsätt anser jag vara relevanta i studien och är viktiga att ha i åtanke då BUP är en av de största barnpsykiatriska organisationerna i Europa och vars handlingar präglar andra institutioners synsätt och agerande (F. Marell, personlig kommunikation, 20 april, 2012). Men först och främst för att kuratorer i rollen som professionella besitter en auktoritär position och har tolkningsföreträde gentemot de unga individerna.

5.2 Sexualitet och normer

Likt andra fenomen påverkas även sexualiteten av normer. En stark sådan är att sexualitet är något som endast sker i relationen mellan män och kvinnor, den så kallade heteronormen. Denna norm bidrar till föreställningar om vad som är en *naturlig* sexualitet och kopplat till detta idéer om *manligt* och *kvinnligt* beteende. Människor bemöts olika beroende på vilket kön de anses tillhöra redan från födseln (Magnusson & Marecek, 2010, s.73).

Detta synsätt kan relateras till 1800- talets normtänkande om män och kvinnors *olika* sexualitetsbehov. Trots att det existerade en sexuallagstiftning som gällde *båda* könen, var det kvinnorna som drabbades hårdast av det i praktiken. De hade en lägre ställning i samhället och var omyndiga (Svanström 2003, s.187). Det fanns ett *kontraktstänkande* där mannen hade förfogande över kvinnans kropp. Mannens sexualitet sågs som en naturlig drift samt ett behov som var nödvändigt att tillfredsställa antingen inom äktenskapet eller utanför. Prostitution blev därför ett giltigt alternativ för män och betraktades som ett komplement till äktenskapet (Pettersson & Tiby 2003, s. 214; Lander, 2003a, s 34 f).

Kvinnor däremot delades upp mellan kyska medelklasskvinnor (*Madonnan*) och de offentligt reglementerade underklasskvinnorna (*Horan*). Prostitutionen syftade även till att skydda de ärbara kvinnorna från att falla offer för männens biologiskt starka men *naturliga* könsdrift (Svanström 2003,s.194-195).

Dagens motsvarighet till ovanstående diskussion kan förklara den normativa uppdelning av *kvinnlig* och *manlig* sexualitet där den förstnämnda ses som emotionellt inriktad i motsats till den sistnämnda som benämns som en naturlig stark drift som normaliseras

(Lander 2003a, s.34,35). Kontrollen över kvinnors sexualitet, som även beskrivs ovan, kan yttra sig på liknande sätt idag, till exempel genom behandlingsinstitutioners metoder att *lära* flickor till ett *normalt* förhållningssätt till sex. Det kan handla alltifrån om att inte klä eller bete sig för utmanande till att vara *för sexuellt aktiv* med för många olika personer (Hilte & Claezon 2005, s.45).

Professionella påverkas givetvis också liksom andra av de normer som existerar och även av vad som explicit eller implicit bedöms som *normal* eller *onormal* sexualitet av den rådande diskursen. Eftersom synen på sexualitet är föränderlig och kontextbunden betyder det att gärningar som människor ser som *avvikande* i förhållande till sexualitet kan skilja sig avsevärt. Även beteenden som blivit normaliserade kan återigen bedömas som onormala i en annan tid (Ungdomsstyrelsen, 2010, s. 21).

Knutagård (2007, s.143) för en likartad diskussion om att sexualitet sträcker sig inte bara till sexuella handlingar utan innefattar mycket mer än det. Det går alltså inte att begränsa sexualiteten till att tala om en *normal, naturlig* sådan. Trots det talas det om sexualitet inom socialt arbete (och många andra områden) som att det bara existerar en given och *normal* sådan – och det är heterosexualiteten (Knutagård, 2007, s.141 f). Det kommer att diskuteras närmare i följande avsnitt.

5.3 (Hetero)Normen & socialt arbete

Trotter (1999), universitetslektor inom socialt arbete i Teesside, England, problematiserar i sin artikel: *Are schools out this summer?* om förståelsen av mobbing och trakassering av HBT-ungdomar av jämnåriga på gymnasieskolor. Dessutom resoneras det kring professionellas motvillighet att föra diskussioner kring sexualitet trots den förkommande problematiken (Trotter, 1999, s.955f). Trotter menar på att intoleransen mot HBT handlar mer om hur vuxna och professionella dagligen förhåller sig, pratar, gör antaganden som är heteronormativa snarare än att unga har en *ungdomskultur* där mobbing ofta förekommer (Trotter, 1999, s.959f). Med det menar hon på att vi till viss del är medskapare till mobbing genom att fördomar och okunskap får frodas fritt i vardagssamtalen där heteronormativa antaganden görs frekvent och utan kritisk reflektion.

Under senare år har Trotter, i samarbete med andra verksamma akademiker, vidareutvecklat resonemang om kritisk reflektion och sexualitet i socialt arbete. I artikeln *Reflecting on what? Addressing sexuality in social work* (2009) undersöks och problematiseras socialarbetares egna förhållningssätt till sexualitet i samband med arbete

som utförs med brukare. Dessutom diskuteras det om tillämpningen av en kritisk reflekterande praktik skulle underlätta för socialarbetare att närma sig ämnet.

Författarna diskuterar primärt svårigheten att beröra temat sexualitet samt att hitta balansen mellan att vara öppen men inte alltför privat i det sociala arbetet (Trotter, Crawley, Duggan, Foster & Levie, 2009, s.6). Under författarnas reflekterande samtal kom de sinsemellan fram till att en viktig aspekt som möjliggjorde ett öppet samtal om sexualitet var att de kände sig säkra och trygga ("safe", min översättning) i det samtalsforum de befann sig i.

Vidare diskuterar Trotter m fl. (2009) att sexualitet som ämne sällan tas upp och problematiseras inom det sociala arbetets praktik. Ett kritiskt förhållningssätt till heterosexualitet förekommer inte, enligt författarna. När ämnet sexualitet och HBT blir aktuellt är det oftast vid diskussioner om problematik kring att vara HBT- person utan vidare reflektion (Trotter m.fl. ,2009, s. 9).

Något som framhävs i artikeln är att det sker ett *osynliggörande* av ämnet vilket försvårar öppna och nyanserade samtal om sexualitet. Vissa områden inom sexualitet är fortfarande främmande och inte synliga för många socialarbetare. Författarna exemplifierar med att sex mellan heterosexuella kan resultera i graviditet, vilket ger ett synligt fysiskt tecken och blir på så sätt ett mer *naturligt* tema att prata om än andra sexuella aktiviteter. Författarna menar att okunskap och osynlighet om HBT- personers sexualitet utesluter möjligheten att öppna upp för samtal om all sexualitet (Trotter m.fl., 2009, s.10).

I likhet med Trotters idéer för Tina Mattson liknande resonemang i sin bok *Intersektionalitet i socialt arbete* (2010). Mattson (2010, s.121 f) tillämpar en liknande idé när hon beskriver hur skillnader konstrueras genom att skapa *den Andra* i det sociala arbetet. I hennes resonemang illustreras hur heteronormen blir styrande i de terapeutiska sammanhangen. Mattson exemplifierar med idealbilden om att familjeterapier bör ledas av en man och en kvinna, i syfte att representera kärnfamiljen (samt de olika könen och deras *skilda* egenskaper). Detta menar hon är ett resultat av ett heteronormativt indoktrinerat tankesätt som genomsyrar det sociala arbetet. Mattson resonerar vidare att det konstruerade behovet av att *båda könen* finns representerade inom socialt arbete ofta grundar sig på tilltron att män lättare anförtror sig till män och kvinnor till kvinnor. Det finns även en syn på att ungdomar har skilda behov utifrån sin könstillhörighet vilket i sin tur skapar kravet av att båda könen ska finnas representerade för att bemöta dessa olikheter. Bilden av att män och kvinnor är essentiellt olika, där *riktiga* kvinnor är feminina och *riktiga* män maskulina, är en norm som i allra högsta grad fortlever i det sociala arbetets praktik.

Genusforskaren Messerschmidt betecknar det som ovan diskuterats som *normativ femininitet* och *hegemonisk (dominerande) maskulinitet*. Dessa är socialt skapade konstruktioner och uppvisar den kulturellt idealiserade formen av *manlighet* eller *kvinnlighet* i en given historisk eller social kontext (2004, s.42; Lander 2003, s.33).

I en intervju som Mattson (2010) genomförde med behandlingspersonal ställdes frågan om problem skulle uppstå om en av terapeuterna var öppet homosexuell i en terapisituation med två ledare som skulle representera *båda* könen. Heteronormativitetens utfall i det här fallet blev tydligt. Det rådde förvirring hos den intervjuade av behandlingspersonalen som svarade att det skulle resultera i oreda. Den intervjuade uttryckte implicit att den homosexuella terapeuten inte skulle förmå vara en tydlig förebild för en *riktig* man. I den här intervjupersonens normsystem betraktas homosexuella män som feminina och därmed inte som *riktiga* män (Mattson, 2010, s.152 f).

Mattson (2010, s.76 f, 121) problematiserar även kring etnicitetsbegreppet och det normativa förhållningssätt som existerar runt det. Etnicitet förknippas ofta med begreppet *kultur* och i vardagligt tal används det ofta synonymt till varandra. Problemet med båda begreppen etnicitet och kultur är att det präglas av vaghet och flyktighet (Mattson, 2010, s.78). I det här uppstår konstruktionen av ett *Vi och de Andra*, vilket innebär att vi skapar oss själva som subjekt genom att definiera vad våra gemensamma likheter är mot *de Andras* olikheter (Bredström, 2006, s. 253). Inom socialt arbete kan det ske enligt Mattson (2010, s.129 f) genom att professionella utgår från att vissa beteenden hos individer har sin förklaring med att de är från *andra kulturer än den svenska*. Detta resonemang går i samklang med stycket ovan om åtskiljandet i förhållandet mellan de två könen, enligt en tvåkönsnorm.

5.4 Känsla av säkerhet och trygghet

I en artikel av Jo Callan och White i tidskriften National Gay and lesbian task force policy institute (2006), presenteras en studie med titeln: *Ozone House: Making every space a safe space*. Den handlar om Ozone House, en ideell socialtjänstbyrå, belägen i Michigan, USA, som vänder sig till hemlösa och förrymda ungdomar. I organisationen arbetar alltifrån volontärarbetare till förvärvsarbetande personal. Speciellt för denna verksamhet är att de som arbetar för Ozone house har HBT- kompetens trots att verksamheten riktar sig till alla ungdomar oavsett sexualitetsidentifikation.

Huvudpoängen med verksamheten är att skapa en säker plats för *alla* ungdomar att få utvecklas i den riktning de önskar och mår bra av (Jo Callan & White, 2006, s.119). Författarna berättar att verksamheten välkomnar alla ungdomar och att det bidrar till en tillåtande atmosfär för både HBT- och heterosexuella ungdomar samt de som fortfarande inte är *färdiga* med sin sexuella identitet. Verksamheten är ungdomsinriktad vilket betyder att socialarbetaren eftersträvar ett jämställt arbete tillsammans med ungdomen. Det skiljer sig jämfört med de traditionella hjälpsystemen där socialarbetare *hjälp* brukare utifrån en vertikal ordning. Ett av de främsta målen med verksamheten är att ungdomarna får en ökad möjlighet att påverka sin egen situation genom att tilldela dem ett större ansvar över sin behandling (Jo Callan & White, 2006, s.121 f).

Skapandet av säkra platser är något som forskaren Fanny Ambjörnsson också betonar i Ungdomsstyrelsens rapport *Hon Hen Han* (2010). Ambjörnsson (2010, s.64 ff) diskuterar att genom HBT- rörelsens historia har säkra platser varit betydelsefulla både för att undkomma straff (i tider där samkönad sexualitet bestraffades) samt för att hämta kraft, hitta likasinnade och finna strategier för att förändra samhällssynen. Vidare argumenterar Ambjörnsson (2010, s.68) att det inte är tillräckligt med att bara utöka antalet säkra platser för HBT- ungdomar i dagens samhälle. Ett normkritiskt förhållningssätt borde i största allmänhet spridas inom samhällets alla institutioner så att HBT- kompetens ska kunna genomsyra varje verksamhet.

I artikeln *Waltham House: Training models to improve interactions with LGBT out-of-home youth* av Berger (2006) från samma tidskrift National Gay and lesbian task force policy institute, introduceras The Home for Little Wanderers (the Home). The Home är ett nationellt, privat och ideellt barn- och familjecenter som utför service till tusentals barn, ungdomar och familjer varje år. Unikt för The Home menar Berger är att de jobbar med och för HBT- personer utöver det preventionsarbete och forskning de bedriver. De jobbar även lokalt genom att ge stöd och hjälp via direkt kontakt med brukare. Dessutom bedriver The Home utbildningsprogram för att höja HBT- kompetensen inom olika professioner inom berörda yrken (Berger, 2006, s.139f).

Den senaste och mest aktuella satsningen, The Waltham House, öppnade 2002 och är ett boende för HBT- ungdomar i Massachusetts, USA. Grundläggande principer för boendet är, i likhet med ovanstående artikel, att skapa en plats för ungdomar att känna säkerhet, trygghet, respekt och omtanke (Berger, 2006, s.140f).

Berger berättar vidare att The Home och Massachusetts Department of Social Services (DSS) via ett samarbete utarbetat ett nationellt utbildningsprogram för ”ett bättre

bemötande av HBT- ungdomar”(min översättning). Vid 2004 hade socialarbetare, familjeresurspersonal, jurister etc. genomgått HBT- kompetenshöjande utbildning. I utvärderingen av utbildningen framkom det att utbildningsledarna var chockade över den låga kunskapsnivå som de flesta socialarbetare visade gällande HBT- frågor. Det som chockade ledarna allra mest var socialarbetarnas omedvetenhet över att deras agerande kunde ha negativ inverkan på ungdomar (Berger, 2006, s.150). Berger betonar sammanfattningsvis vad vikten av kompetenshöjande utbildning kan göra för yrkesverksamma inom socialt arbete. Författaren menar att det kan vara en värdefull satsning i det förebyggande arbetet ur ett långtidsperspektiv (Berger, 2006, s.151f).

6. Resultat

I följande avsnitt redovisar jag resultatet av det insamlade materialet. Utifrån empirin framkom det tre övergripande teman. Temana flyter till viss del in i varandra, vilket har lett till att jag har gjort underrubriker för att strukturera materialet. Temana är *(O)synliggörande-samtal kring sexualitet och HBT*, *Begränsningar i samtalen – motstånd från kuratorer* och *Möjligheter att få definiera sig själv*. När begreppet *kön* används avser jag det juridiska könet (vilket är det kuratorerna åsyftar som kön).

I enlighet med konfidentialitetskravet (se avsnitt 3.1) är namnen på kuratorerna fingerade. Först inleds avsnittet med en kort beskrivning av kuratorerna.

6.1 Presentation av respondenter

Björn är 57 år. Han har arbetat på BUP i 6 år. Innan det har han arbetat som lärare. Han har erfarenhet kring arbete med ungdomar.

Maria är 42 år. Hon har varit yrkesverksam på BUP under 9 år. Hon är främst inriktad på familjeterapi och nätverksterapi.

Hans är 47 år och har jobbat på BUP i cirka 8 år.

Felicia är 39 år och har jobbat på BUP i cirka ett halvår. Innan dess har hon jobbat på ett behandlingshem för ungdomar och inom socialtjänsten med inriktning på ungdomar.

Angelica är 32 år. Hon har varit yrkesverksam på BUP i cirka 10 månader. Innan dess har hon arbetat som skolkurator.

Siv är 63 år och har varit yrkesverksam inom BUP under 34 år. Hennes kärnområde är inom familjearbete.

Samtliga kuratorer har någon form av vidareutbildning inom psykoterapi (steg 1 och steg 2).

6.2 (O)synliggörande- samtal kring sex och HBT

Med osynliggörande menar jag hur synligt ämnena sexualitet och HBT framkommer i samtalen mellan kuratorerna och ungdomarna. Att synliggöra sexualitet och HBT som samtalsämne kan ske för att ungdomen själv tar upp det i samtalet, men det kan även framkomma via kuratorernas egen förmåga att ta initiativ till ämnet. Det förutsätter att de känner sig så pass bekväma med ämnet så att det är möjligt att nämnas. Så här lyder min tolkning av kuratorernas intervjuvar.

Svårigheten med sexualitet och HBT som samtalsämne

Angelica beskriver att sexualitet inte är ett ämne som naturligt kommer upp som samtalsämne på hennes initiativ, utan det är oftast ungdomen själv som för upp det på tal. Angelica anser att det inte känns relevant att prata sexualitet om det inte är på ungdomens begäran.

När Hans berättar hur hans upplevelse har sett ut kring att prata om sexualitet och HBT med ungdomar beskriver han att dessa samtal är svåra. Hans anser att sexualitet är ett känsligt ämne att ta upp i samtalet med unga, då hans uppfattning är att ungdomar oftast inte pratar med vuxna om det. Det sker oftast mellan varandra i vänskapliga kontexter. Hans vill inte verka för ”på”, som han själv uttrycker det, gällande ett sådant tema då det kan upplevas som obekvämt för ungdomarna. Citatet visar på Hans osäkerhet att ställa frågor kring sexualitet: *”Ja det kan kännas som att ”hjälp frågor jag för mycket”, ”blir det jobbigt för honom ” och så där ... det känns alltid svårt... men jag kanske inte gjort det nog mycket men jag tycker alltid att det är svårt... ”.*

När jag ställer samma fråga till Björn beskriver han att han frågar för lite om sexualitet. Han tycker att det är svårt att ställa frågor kring det om inte ungdomen tar upp det själv först. Björn resonerar att han inte frågar om ämnet för att det är intimt och att det därför är svårare att prata om. När jag frågar honom specifikt om HBT förklarar Björn att han utgår från att majoriteten människor statistiskt sett är heterosexuella och att det därför inte är konstigt att det är en norm. Men han tillägger att det är viktigt att inte i samtalet fördöma eller visa ogillande på grund av olika sexuella läggningar.

När jag ställer mig undrande kring hur kuratorerna ställer frågor till ungdomars om deras kärleksliv, svarar samtliga att de har börjat tänka på att använda ordet partner.

Siv berättar om en ungdom som hon hade haft en längre kontakt med och förklarar att det inte alltid är pratbart gällande temat homosexualitet. Siv skildrar det som att det finns *en väg* gällande sexualiteten, där det som åsyftas är heterosexuallitet. Siv problematiserar själv sitt resonemang genom citatet nedan:

”dels finns det klara normer eller regler om vad som är rätt och fel... ja egentligen inte idag men jag är i alla fall uppvuxen med sådana former om man tänker att man har liksom en väg... som man tänker ska vara den rätta vägen...ja nu låter det så fördomsfullt men jag menar inte så...”

Ungdomsmottagningen är ett lättare forum att ställa frågor om sexualitet menar Siv. Hon förklarar att det blir mer naturligt att prata om sex eftersom ungdomar går dit i ett sexualitetssyfte, att exempelvis få preventivmedel eller dylikt.

När Maria sitter i samtal med ungdomar beskrivs det även här att det är ungdomarna som får ta initiativet till ämnet. Hon förklarar; ”*Det blir när den personen själv tar upp det, när det kommer upp. När man pratar om en kille eller en tjej*”. När ungdomarna själva tar upp det samtalsämnet brukar Maria börja ställa frågor.

I motsats till vad ovanstående kuratorer skildrar, upplever Felicia att hon har berört ämnet sexualitet ganska mycket under sina yrkesår vilket har gjort att hon inte känner sig främmande inför temat. De ungdomar Felicia har kommit i kontakt med har varit väldigt sökande och vacklande i sin sexualitet. Hon uttrycker det på detta vis; ”*speciellt när man jobbar med unga människor så kommer sexualiteten upp på något sätt... det tycker jag är ett vanligt tema*”. Vid frågan om Felicia kan ta upp det som samtalsämne eller om det är ungdomarna själva som får ta initiativet till ämnet, säger hon så här: ”*Det beror på vilken ungdom det är och hur väl jag känner den, för det är ju väldigt mycket integritet... så det är inget jag slänger upp på bordet med någon som jag inte känner så väl*”. Det som kan utläsas av det här uttalandet är att Felicias syn utskiljer sig från övriga berättelser. Hon ställer sig inte helt främmande till att ta upp samtalsämnet men att det mer handlar om hur väl hon känner ungdomen i fråga.

Samtliga kuratorer beskriver att det är känsligt och svårt att ta upp ämnen som sexualitet och HBT i samtal med ungdomar. Vissa av dem beskriver att temana är svåra att ta upp på

grund av dess intima karaktär. Andra menar att det handlar om att respektera ungdomars integritet.

Konsekvensen av att ämnena (o)synliggörs i samtalen kan bli att ungdomar får indirekta antydningar om att det inte är ok att prata om sådana teman. Det kan resultera i att ungdomen utestänger en del av sig själv och därigenom mår sämre. En av kuratorerna poängterar att han utgår ifrån att majoriteten människor är heterosexuella och att han därför inte anser att behovet att föra in HBT i samtalet är så stort. Samtliga kuratorer resonerar dock om att det ligger på ungdomen själv att ta initiativet till temat. Enligt dem förenklas samtalet genom att det blir en *naturlig* ingång på området om ungdomen själv tar upp det.

6.3 Begränsningar i samtal på grund av normer

Det jag avser med begränsningar är de normer som uppstår gällande ämnena sexualitet och HBT i samtal med kuratorerna. Det är jag som står för tolkningen av de begränsande normer som tas upp i kuratorernas utsagor. Med det betyder inte att kuratorerna själva anser att det är begränsningar.

Sexualitet och självskadebeteende

Vid upprepade tillfällen kommer självskadetemat upp under intervjuerna när sexualitetsämnet berörs. Hans medger att han har normer om farligt beteende angående sexualitet och att det säkert kan uppfattas så i samtalet med de ungdomar han träffar. När Hans bedömer om ett beteende är självskadande beskriver han att det är oftast tjejer som har sex med många killar, eller tjejer som har sex med äldre män. Hans säger; ”*Det brukar oftast vara tjejer som utsätter sig för risker liksom ha många killar, hur som helst, det kan vara en fara... det är farligt beteende*”. Hans påpekar dock att killar också utsätter sig för risker men att han endast har erfarenheter av tjejer på sitt jobb. I en fortsatt diskussion uppenbarar det sig att Hans tycker att det är skillnad mellan könen på hur självskadebeteendet tar sig i uttryck. Hans beskriver att självskadebeteende gällande killar kan exempelvis vara de som har sex utan skydd. När det avser tjejer verkar antalet sexpartners vara avgörande om en ungdom är självdestruktiv.

Maria berättar att när hon ställer frågor om sexualitet är det ofta anpassat efter den ungdom som sitter framför henne. Om Maria får intrycket av att det är en ungdom som är sexuellt aktiv eller som hon själv uttrycker det:

”Om jag får vibbarna att det är någon som är... pratar väldigt frispråkigt och har ett väldigt... vad ska jag säga... nu låter jag som en kärring men vidlyftigt sexuellt eller ligger med många och så där...då försöker jag nog vara väldigt rak, prata väldigt rakt...fråga rätt rakt kring sexualitet”

Jag tolkar Marias uttalande som att hon vill visa att hon inte har någon rädsla kring att prata sex, att ungdomen kan säga vad som helst om ämnet. Maria beskriver att det är många ungdomar som kommer i kontakt BUP, som pratar på ett sådant öppet sätt om sex, ofta har ett självdestruktivt liv på andra sätt. Maria menar att dessa ungdomar kan använda sex som ett medel att skada sig själva.

Dessa beskrivningar skildrar två kuratorers sätt att problematisera sexualiteten utifrån en traditionell könsuppdelning men även att sexualitet är ett ämne som inte bör pratas alltför öppet om, då det kan diagnostiseras som ett självskadebeteende.

Hen som begrepp

I flera intervjuer dök spontana reflektioner upp angående att använda det könsneutrala pronomen hen. Siv berättar att hen är ett begrepp som hon upplever som konstigt. Hon förstår inte varför man ska använda det och anser att man lika väl kan säga hon eller han för att skilja på kön.

Björn säger i likhet med Siv att han känner en svårighet att tillämpa pronomen hen på ungdomar. I en berättelse om en ungdom nämner Björn att en kollega hade använt pronomen hen för att den ungdomen definierade sig som transperson. Han säger så här; *”Kollegan som jag satt och skrev mail med igår, hon använde bland annat pronomen hen och det har jag jättesvårt för... det kommer jag aldrig göra”*. När jag frågar varför förklarar Björn det som att det inte stämmer språkligt och tillägger sedan att det är knäppt. Björn säger:

”I skrift blir det dessutom lite knepigt för då vet man ju inte heller...” ”det blir svårt om man ska läsa en bok, när man ska läsa hen istället för honom eller henne, så blir det väldigt svårt att hålla reda på personerna”

Även Maria resonerar kring språket på ett likartat sätt som illustreras ovan. Maria säger att hon inte brukar använda det och upplever det som onaturligt. Maria medger att hon inte heller riktigt varit med i debatten kring det, vilket kan påverka hennes skeptiska inställning

till begreppet. Maria betonar dock att hon som terapeut och behandlare på arbetsplatsen ser det från ett annat perspektiv:

”För i jobbet tror jag så dels att man skulle... för jag är nog rätt följsam i vad folk tänker om och önskar själva, att det är en del i att skapa kontakt med någon, att inte jag kommer och talar om hur saker och ting ligger liksom utan att man skapar något samtalsklimat tillsammans så... men det jag tänker som nästa steg när jag sitter här som terapeut och behandlare så blir det också att... man kan ha en önskan men samtidigt, vad gör man alla de gånger man inte blir det... för att alla som inte blir det... eftersom språket är uppbyggt som det är och det är ändå relativt få som vill bli kallade för hen så kommer du att stöta på att det är folk som kallar dig hen... eller hon eller han eller vad man nu liksom är... eller vad folk tänker om en... det blir två olika, dels vad du känner dig som och prata sexualitet men också hur blir det att leva i ett samhälle där det ändå finns... det vanligaste är att det är på det här sättet.”

Citatet ovan tolkar jag som att tvåkönsnormen präglar Marias tänkande. Det skildras dels genom att hon försöker *hjälpa* ungdomarna att acceptera och i förlängningen integrera tvåkönsnormen, dels för att hon själv ställer sig osäker till innebörden av vad *hen* innebär. Det sistnämnda tolkar jag utifrån hennes uttalande: ”*eller hon eller han eller vad man nu liksom är*”. Jag frågar rent hypotetiskt hur kuratorer skulle ställa sig till ett språkligt skifte som innebar att alla på BUP skulle vara tvungna att tillämpa pronomen hen på sig själva istället för hon eller han. På den frågan understryker Maria att det skulle bli förvirrande, för som hon uttrycker det: ”*Jag är ju hon, jag är ju väldigt mycket hon*”.

Angelica ansluter sig till ovanstående om osäkerhet till att använda pronomen hen men hävdar till skillnad från de övriga att det är viktigt att lyfta hen -debatten. Att använda hen skulle Angelica kunna tänka sig men säger däremot att hon skulle vilja ha mer kunskap om begreppet så att det faller mer naturligt i språkbruket. Angelica föreslår att det skulle vara givande med smågruppsmöten inom arbetsplatsen för att lyfta en diskussion kring värderingar och normer. Angelica uttrycker: ”*för det kanske finns kollegor som inte tycker att det är ok att använda hen*”.

HBT kopplat till normer om kön

Som tidigare nämnts har HBT uppkommit som samtalsämne när ungdomarna själva berört det området. Siv beskriver dock att hon ofta har haft aningar innan de börjat prata om ämnet. Hon säger: ”*Jag hade mina tankar om att han gillade killar men jag ställde aldrig*

någon fråga". Det fanns något i hans *beteende* och *uttryckssätt* som gjorde att Siv anade att han var homosexuell berättar hon själv. När jag frågade på vilket sätt hon anade det, beskriver Siv att han rörde sig på ett feminint sätt vilket jag tolkar som att det finns normer om hur *vanliga heterosexuella* killar bör röra sig och se ut.

Angelica berättar att hon efter att ha gått en grundläggande sexualutbildning inom Lafa (Enheten för sexualitet och hälsa) blev varse om att prata könsneutralt. Efter utbildningen har hon börjat använda begreppet partner istället för pojkvän eller flickvän. Ordet partner kommer inte per automatik berättar Angelica men hon tänker efter nu för tiden när hon samtalar med ungdomar. Som hon själv uttrycker det: *"Tänk nu att det är partner, tänk inte på att liksom fästa dig vid kön"*. Vid frågan om hon upplever några reaktioner från omgivningen vid ett könsneutralt språkbruk menar hon att det är mest vuxna som reagerar. Angelica berättar:

"Inom skolvärlden var det lärare som reagerade om det är en pojke som var väldigt flickig i sättet. Då var det nästan så här 'kan du inte prata med honom att så här ska man inte vara... det kan vara att han har lite ljusare röst eller mer mjuk än killarna är"

Att ha föreställningar om hur homosexuella killar beter sig är något som också framkommer i Marias berättelse om hur hon frågar om någon ungdom har en kärleksrelation. Maria använder exempelvis ordet partner istället för pojkvän eller flickvän om det är en ungdom som hon tror är homo- eller bisexuell. Maria beskriver:

"alltså om det kommer in någon som ... som har väldigt typiska homosexuella manér. En kille till exempel som kommer in och har väldigt mycket feminina manér för sig... då frågar jag partner." När jag ber Maria förtydliga vad hon menar med feminina manér hänvisar hon till en ungdom som hon träffade förut som använde sina händer mycket när han pratade, satt oftast på ett visst sätt och hade ljus röst. Eller som hon själv tillägger *"om jag får vibbar av en sådan machokille som kommer eller flickflicka, att jag då säger jag nog har du någon flickvän... eller pojkvän?"* Maria reflekterar själv att hon då lägger till det andra alternativet. Hon beskriver det själv att det kommer automatiskt innan hon hinner tänka på det.

Som jag tolkar dessa utsagor görs det skillnad på kön och förväntningar utifrån en binär tvåkönssyn. Dessa kopplas i sin tur till normer om femininitet och maskulinitet utifrån en heterosexuell ram. Det kan exempelvis vara att flickor bör vara feminina och då blir i sin tur en feminin pojke automatiskt homosexuell.

HBT kopplat till etnicitet

Under flera intervjutillfällen tog kuratorer upp exempel på när den sexuella läggningen sammanföll med normer om etnicitet. I ett fall beskriver Hans en kontakt som han haft där problemet med den sexuella läggningen kopplades till ungdomens etniska ursprung. Det beskrivs genom att Hans hänvisade till den *kultur* hans familj kom ifrån. Enligt Hans var det något som skapade hinder för ungdomen och syftade på att homosexualitet betraktades som fel i det landet. I det uttalandet kopplade Hans ihop homofobi med att ungdomen hade en *annan kultur än den svenska*.

Maria berättar om en kurdisk flicka och påpekar att hon frågade försiktigare om homosexualitet eftersom hon tog hänsyn till att flickan kom från en annan kultur. Maria antog att det land som flickan kom ifrån var lite mer strikta kring HBT. Även vid en ytterligare beskrivning av en kontakt beskriver Maria att homosexualitet inte kunde uttalas öppet inför ungdomens familj. Hon förklarar: ”... *problemet förstärktes av att han kom från en "Latinomachokultur" som gör att han inte kunde prata om det.*”

Maria beskriver att hon inte upplever att hennes kollegor reagerar särskilt mycket om en ungdom berättar att denne är homo- eller bisexuell men förekomsten av etnicitet i samband med det kan snarare väcka reaktioner; ”... *som den här tjejen som är kurdisk, att man tänker oj det låter rätt komplicerat`. Att liksom komma ut och vara... i en kultur som enligt... det man vet om den kulturen är rätt homofobisk... att det blir ett extra steg att ta*”.

Både Angelica och Felicia uttrycker liknande normer om etnicitet som Maria. Att vara från *en annan kultur än den svenska* beskrivs som något problematiskt i samband med att en ungdom *kommer ut* som HBT.

Angelica berättar om ett fall där en ungdom hade mycket tankar kring sin bisexualitet och i samband med detta la hon till bisatsen: ”*pappan är från en annan kultur ska jag säga*”. Bisatsen skulle utgöra, enligt min tolkning, en förstärkande effekt till det redan befintliga problemet.

Felicia uttryckte mer explicit att det kan finnas vissa sammanhang som försvårar *komma ut processen* för HBT- ungdomar. Hon exemplifierar det så här: ”*Mycket svårare tror jag att det är inom en del invandrarfamiljer med en mer strikt syn på rätt och fel...*”

Tolkingen jag gör av de ovanstående uttalandena och skildringarna är att kuratorerna har normer om hur andra kulturer förhåller sig till HBT och med andra kulturer avser dem *andra kulturer än den svenska*.

6.4 Möjlighet att få definiera sig själv

Med möjligheter menar jag att en öppenhet och ett utrymme har skapats i samtalet där ungdomen kan erbjudas trygghet och säkerhet. I detta ingår möjligheten att prata om sexualitet och HBT men även att skapa en plats, en frizon, där ungdomen slipper bli definierad utav den professionella, i det här fallet kuratorerna.

Skapa utrymme och säkra platser

Samtliga kuratorer tar upp betydelsen av att inte skapa problem som inte finns. Siv nämner att det är viktigt att se upp med att se saker som problem och att det är inte hennes jobb att definiera ungdomars problem. Som tidigare nämnts i tidigare avsnitt exemplifierar hon att homosexualitet inte bör benämnas i samtalet om inte ungdomen själv tar upp det först. Siv menar att det är av vikt att inte *lägga på* ungdomen något som den själv inte känner igen. Hon tror på att skapa möjligheter och utrymme genom att inte benämna sexuell läggning i samtalet. Speciellt för att tonåren i sig kan vara rätt svajiga.

”för jag tänker, man är inte så tydlig att sätta ord på andra sökanden heller utan man vill ju liksom i så fall skapa mer genom att vara inlyssnande... kanske inte vara den som sätter ord på det...och det kan gälla andra frågor också...just kanske att det är så pass skört det här att man sitter som med någon som är lite av en auktoritet.”

Min tolkning av Sivs uttalande är att risken att kontakten blir skadad mellan henne och ungdomen är stor, om hon som kurator ”lägger på” ungdomen en sexuell läggning, när det är ett ämne som är så pass känsligt. Hon problematiserar att hon som kurator besitter en roll som auktoritet och därmed har ett ansvar att mötet blir givande för ungdomen. Siv utgår från att vara inlyssnande för att skapa goda förutsättningar för ett respektfullt samtal. Om ungdomen tar upp det själv, är det lättare att ha en öppen diskussion kring det menar Siv.

Marias beskrivning av de ungdomar hon mött på BUP som har haft homosexuella erfarenheter, är att de ofta är mer blyga när det gäller att prata om det. I likhet med Siv tänker Maria att det är känsligt då ungdomarna kanske inte har pratat med så många om det. Hon hänvisar till en tjej som tidigare nämnts där Maria frågade rakt ut om hon var kär i en tjej eller om hon såg henne som sin flickvän. I det här sammanhanget hade tjejen själv pratat om att hon hade fattat tycke för en kompis och att de höll varandra i handen. I det här fallet bedömde Maria att hennes frågor öppnade upp för en diskussion kring det samtidigt som hon lät ungdomen veta att det var ok att prata om det. Maria tillägger att hon

uppfattade att tjejen verkade tycka att det var väldigt pinsamt och genant att prata om ämnet. Men trots att situationen upplevdes som krystad, utifrån Marias synsätt, ansåg hon att det hade skapats en säker och trygg plats att prata om det. Som Maria uttrycker det: *"med henne tror jag att hon blev lite lättad av att jag ställde den frågan"*.

Maria berättar vidare att hon skulle vilja gå en sexologikurs för att öka sina kunskaper inom området. Hon påpekar dock att det är viktigt att ha i åtanke att man inte är en *expert* för att man har förvärvat kunskap. Maria menar att det är av relevans att alltid ställa sig undrande till ungdomen framför en, trots att man behärskar sitt ämne. Hennes resonemang är att alla människor är unika individer med olika uppfattningar. Maria hävdar att hon försöker utgå från ungdomen som hon kommer i kontakt med och inte från sig själv. En av Marias standardfrågor vid varje möte är; *"Vad innebär det här just för dig?"*

Felicia är av samma åsikt när hon medger att det är viktigt att *"man som professionell inte tror att man är proffs på så väldigt mycket, att man tror sig veta vad som är viktigt för folk"*. Hon utgår också ifrån att man frågar ungdomen som sitter framför: *"vad är viktigt för dig idag?"* Hon tillägger även att det är viktigt att inte automatiskt utgå från att HBT måste innebära problem i samtalet. Felicia menar att HBT inte behöver göras till ett problem och om det är ett problem så måste ungdomen få definiera det själv. Däremot tror Felicia att heteronormen påverkar ungdomars psykiska hälsa på ett negativt sätt. Hon uttrycker: *"Det är inte lätt att tala om för sina föräldrar eller sina kompisar att man är homosexuell, speciellt om man avviker från det som är normativt rätt"*. Felicia misstänker att många ungdomar går och bär på tankar om HBT utan att det finns utrymme att prata om det. I detta anser hon att kuratorn bär ett ansvar som kan möjliggöra utrymmet. Felicia uttrycker det på detta vis: *"jag skulle tänka mig att en del ungdomar hintar och då beror det på vem man har framför sig... att man går i kringelikrokar för att kolla vad man får för svar... så det har nog väldigt mycket med vem man har framför sig"*.

Jag tolkar det ovanstående som att Felicia gjorde ett medvetet val i de fall när hon valt bort HBT- temat i kontakt med ungdomar. Enligt min tolkning har samtliga kuratorer främst gjort det i syfte att respektfullt bemöta ungdomar. När ungdomen själv visat tecken på att de önskar ta upp ämnet i samtalet har mottagligheten funnits från kuratorernas sida. Den lyhördhet som skildras kan vara en bidragande faktor till skapandet av säkra och trygga utrymmen för samtal om sexualitet. Som tidigare nämnts uppvisade dock majoriteten kuratorer en tveksamhet till att ta initiativ till samtalsämnet på egen hand. Främst handlade det om en försiktighet, att inte *lägga på* en sexuell läggning eller identitet på ungdomen som denne själv inte har nämnt först.

6.5 Sammanfattande kommentar

Som ovan presenterats berör temana olika områden kring kuratorers normer om ungdomars sexualitet och HBT i samtalen. Men det som knyter de an till varandra är att det skildrar hur komplext kuratorsarbetet är, vilket även uppenbaras av de olika temana.

Enligt min tolkning beskriver kuratorerna att ämnena sexualitet och HBT är intima och *svårpratade* och inget man hur som helst initierar i samtalet med ungdomar. En del kuratorer beskriver en osäkerhet kring ämnena samt överlåter det till ungdomen att själv ta upp det. Det kan resultera i ett (o)synliggörande av ämnena mycket beroende på ungdomens egen förmåga och kraft att formulera sin rätt och sin önskan.

Normer om ungdomars sexualitet som jag utläser ur kuratorernas berättelser kan bindas till olika fenomen. En är att sexualitet och självskadebeteende förknippas utifrån en normativ könsuppdelande syn på hur man bör tala om sexualitet. En till liknande aspekt är att HBT betraktas utifrån en traditionell könsuppdelande diskussion om femininitet och maskulinitet. En återkommande faktor i resultatet var att flertalet kuratorer förhöll sig tveksamma till pronomen hen. Två kuratorer markerade starkt att de inte tänkte använda det i sitt språkbruk och beskrev begreppet som *konstigt* och *knäppt*. Av min tolkning beskriver det ett normativt sätt att se på kön utifrån en tvåkönsnorm.

Även normer om etnicitet förenat med HBT- fobi uppdagades i resultatet. Samtliga kuratorer hänvisade till ungdomars etniska härkomst i problematiseringstermer gällande samtal om sexualitet.

Att inte benämna sexualitet och HBT i samtalet beskriver några av kuratorerna som en viktig del i att bygga upp en förtroendefull relation till ungdomen. Det kan syfta till att ge ungdomar det utrymme och den säkra platsen att bara få vara dem själva utan definitionskrav och kategoriseringsmekanismer från auktoriteter. En fara med det är att sexualitet och HBT görs till negativa, obekväma områden som bara fångas upp om ungdomen själv tar upp det som samtalsämne.

7. Analys

Syftet med uppsatsen är att ur ett normkritiskt perspektiv belysa kuratorers normer om ungdomars sexualitet kopplat till HBT samt hur de beskriver att det hanteras i samtalet. I det här avsnittet analyseras resultatet med hjälp av de valda teoretiska utgångspunkter samt tidigare forskning som introducerades i början av studien.

De fyra analyssystemena har sin utgångspunkt i studiens syfte och frågeställningar. Det första temat *sexualitet i samtalet - ett tabubelagt ämne?* ämnar besvara frågeställningen: Hur beskriver kuratorerna sina normer gällande sexualitet och HBT i samtal med ungdomar på BUP? De två mellanliggande temana *tvåkönsnorm och etnicitetsnorm* och *normer om homo- och bisexuella och kön* syftar till att svara på frågeställningen: Vilka begränsningar uppstår i samtalen på grund av normer? Det fjärde och sista temat *skapandet av en säker och trygg plats* avser att besvara frågeställningen: Vilka förutsättningar finns det för kuratorerna att hantera de normer som uppstår?

Jag vill understryka att det som analyserats med hjälp av teori och tidigare forskning är min tolkning av materialet. Kuratorerna benämns i det här avsnittet som respondenter.

7.1 Sexualitet i samtalet – ett tabubelagt ämne?

Att närma sig sexualitetsämnet

Något som framkommer ur resultatet är att det finns en övergripande norm att sexualitet är ett ämne som bara berörs i specifika sammanhang. Min empiri visar att sexualitet, enligt respondenterna, är något som endast bör pratas om inom den intima relationen eller vänner emellan. Ska ämnet beröras av professionella bör det ske på ungdomens initiativ och helst i kontexter som berör området, som exempelvis ungdomsmottagningar. Alla respondenter utom två ansåg att BUP inte var en kontext där sexualitet hörde hemma, men vid en fortsatt diskussion visade det sig att sexualitet och HBT var ämnen som ändå blev aktuella i samtalet med ungdomar.

Min empiri bekräftar av Trotters m.fl. (2009, s.9 f) som menar att sexualiteten är som ett komplicerat ämne att beröra i det sociala arbetet. Oftast upplevs sexualitet och HBT som privata angelägenheter som helst bör beröras i *rätt* sammanhang som till exempel på ungdomsmottagningen. Den normen försvårar för professionella att prata om sexualitet och HBT med ungdomar i syfte att inte utsätta ungdomar och de själva för obekväma situationer. De känslor av obehag som skapas inför ämnet kan även ha en projicerande inverkan på ungdomar, som leder till att de inte heller känner sig trygga att ta upp det. Konsekvensen blir, enligt Trotter m.fl. (2009) att ämnet (o)synliggörs i samtalet. På vilket sätt ämnet behandlas, i de fall det lyfts överhuvudtaget, ligger till stor del på hur bekant och bekväm den professionella känner sig med ämnet. En av respondenterna uttryckte en sådan

tankegång när hon beskrev att hon har lagt märke till att vissa ungdomar *hintar* att de vill prata HBT eller sexualitet. Hon menar att det är av relevans att som kurator då vara lyhörd och fånga upp dessa *hintar*.

Knyts studiens resultat till ett övergripande resonemang om *ideologisk makt* (se avsnitt 4.2.1) gör jag tolkningen att respondenterna till viss del förhandlar med sin makt som professionella kuratorer. Kortfattat innebär den ideologiska makten att den inte agerar som en statisk överhet eller enhetligt system, utan är något som aktivt *görs* i olika sammanhang genom reproducerande handlingar utfört av individer (Focault, 2002, s.102 ff).

Resonemanget som respondenterna för om huruvida det är relevant eller ej att lyfta sexualitet och HBT i samtalen tolkar jag som osäkerhet och ambivalens inför ämnena. Från en synvinkel går det att tolka som att det finns en rådande norm, som respondenterna (re)producerar. Den skildrar sexualitet som ett privat ämne som endast bör beröras i samlivets sfär eller *lämpliga* kontexter. Från ett annat perspektiv går det att betrakta det som en strävan efter att respektfullt bemöta ungdomarna genom att värna om deras integritet.

När temana väl uppstår i samtalen framgår det av respondenternas svar att det även finns normer om vilken sexualitet som är mer *tillåten* att vidnämnas. Oftast tenderar samtalen till att handla om det heterosexuella samlivet. Tas HBT- ämnet upp är det endast om ungdomen själv initierar ämnet. Flertalet respondenter beskriver att det finns en *risk* att det tolkas som att ungdomarna blir *pålagda* en sexualitet eller identitet av dem. I den här tankegången finns det både fördelar och nackdelar. En fördel är att ungdomar som inte vill definiera sig (och även andra ungdomar) slipper bli kategoriserade. Respondenternas makt blir i det här avseendet en typ av konfrontation och kamp mot givna föreställningar. Genom att respondenterna utesluter kategoriseringstermer och benämningar i samtalet tillgodoser de somliga ungdomars behov att inte tillhöra en viss grupp.

Nackdelen med att inte ta upp ämnet är dessvärre att HBT inte görs till ett jämställt alternativ i förhållande till heterosexualiteten. Trots respondenternas goda avsikt att inte applicera en sexuell läggning på ungdomen kan resultatet bli att en negativ betoning på HBT skapas. Konsekvensen blir även att respondenterna för vidare givna föreställningar om tvåkönsnormen och heteronormen när de väljer att utesluta ämnena i samtalen.

Något som är av relevans i det här sammanhanget är om respondenterna har genomgått någon form av kompetenshöjande HBT- utbildning eller dylikt. I Angelicas fall var det av betydelse, då hon börjat tänka i nya banor efter hennes medverkan i Lafas utbildning.

Genom utbildningen blev hon varse om att det gick att använda ett könsneutralt språk, vilket påverkade hennes sätt att bemöta ungdomar efter det.

Berger (2006) redovisar liknande resultat i sin artikel om Waltham House, där det beskrivs hur The Home i samarbete med Massachusetts Department of Social Services utarbetat ett utbildningsprogram syftat till att förbättra bemötandet av HBT- ungdomar. Där visade det sig att socialarbetare hade låg kunskapsnivå inom ämnet. Med hjälp av utbildningen blev socialarbetarna upplysta om den makt de har, och blev därmed varse om vikten av ett respektfullt bemötande. Utbildningen ledde till en förnyad medvetenhet hos socialarbetarna samt ökade deras förståelse för hur viktigt det är att använda ett könsneutralt språk.

I mitt resultat beskrivs det även att hälften av respondenterna inte genomgått någon form av sexualitet eller HBT- utbildning. Det framkom att det är något som efterfrågades på mottagningen och som till viss del kan beskriva varför de flesta respondenter känner sig vilsna kring ämnesområdet.

Att prata om sexualitet på *rätt* sätt utifrån kön

Utifrån min tolkning av empirin konstrueras det vid återkommande tillfällen ett åtskiljande mellan könen (utifrån en tvåkönsnorm) på det sätt respondenterna beskriver samtalen med ungdomarna. Ett tema som upprepades var att tjejer beskrevs som självdestruktiva när de pratade om sexualitet på ett *öppet* och *vidlyftigt* sätt.

Social konstruktion som teori beskriver hur synsätt och diskurser konstrueras genom att tillräckligt många är överens om vissa uppfattningar och då görs till *legitima sanningar* (Giddens, 2007, s.151 ff). Den maktposition som den professionella besitter medverkar också till att vissa sanningar blir giltiga i relation till klienten. I det här avseendet befinner sig kuratorerna i en kontext där diagnostänkandet dominerar utifrån BUP:s allmänna riktlinjer. I kombination med en normerande föreställning om kön skapas det en idealiserad femininitetsbild och maskulinitetsbild som bör efterföljas.

Det går även i linje med Hilde och Claezons (2005, s.16-17) resonemang om hur normativa femininiteter och maskuliniteter (re)produceras genom att den som har den överordnade positionen, vilket i detta fall blir respondenterna, har inbyggda normativa föreställningar om att de olika könen (biologiska) skiljer sig åt i identitet och sexualitet utifrån en heterosexuell ram. Dessa konstruktioner förstärks genom att respondenterna bemöter respektive kön på olika sätt. Genom sättet att beskriva tjejerna som *vidlyftiga* och självskadande manifesteras givna föreställningar om könens olika egenskaper (Hilde &

Claezon 2005, s.19 ff, 26).

Lander (2003a, s 34f) beskrivning av synen på kvinnan som moralbärare, utifrån ett historiskt perspektiv, speglar den rådande normativa feminiteten som i sin tur skapar den motsatta bilden av den *avvikande* kvinnan. Hennes sexualitet problematiseras jämfört med männens som betraktas som en *naturlig* könsdrift; mannens sexualitet blir normen (Pettersson & Tiby 2003, s. 214). Min tolkning av kuratorernas berättelser är att det främst har fokuserats på tjejers *avvikande* sätt att prata kring sexualitet, och att tjejernas sexualitet konstrueras till ett problem som ska lösas.

7.2 Tvåkönsnorm och etnicitetsnorm

Motstånd till hen

Min tolkning utifrån materialet är att de flesta kuratorer kände ett visst motstånd eller osäkerhet kring det könsneutrala pronomen hen. Sett från ett normkritiskt perspektiv tenderade själva diskussionen om hen- begreppet vara mer likt en toleransdiskurs, det vill säga att normbrytaren pekats ut och fordrar normbärarnas godkännande. Respondenternas diskussioner kring ovilligheten att använda pronomen hen tenderade att hamna på toleransdiskursnivån, vilket är motsatsen till ett normkritiskt perspektiv som studien utgår ifrån. Jag är medveten om att jag var med och bidrog till ett sådant sätt att (re) producera toleransdiskursen. Å andra sidan var det ingen fråga som initialt hade formulerats, utan som uppstod i samtal med respondenterna. Två av dem började spontant diskutera begreppet hen med efterföljande kommentarer om att det är *märkligt och konstigt*. I detta framkom ett gemensamt mönster att majoriteten kuratorer ställde sig skeptiska till det relativt nya pronomen. Det var ett sådant framträdande mönster i min empiri, att det blev ofrånkomligt att ignorera. För att kunna lyfta problematiken kring tvåkönsnormen valde jag därför att medvetet föra en konversation i toleransdiskursens anda.

Vid en specifik situation försökte jag vända på perspektivet genom att skapa en hypotetisk bild som innebar att det traditionella *hon* och *han* skulle ersättas med hen. Reaktionen till följd, enligt min tolkning, var ett direkt motstånd från en respondent. Hon svarade med att det skulle bli förvirrande eftersom hon verkligen *upplevde sig som en hon*. Appliceras ett normkritiskt tänkande kan man tolka det som att hon *får* förmånen att

definiera sig själv genom att tillhöra normen till skillnad för normbrytaren, i det här fallet transpersoner, som vägras få definiera sig själva och måste rätta sig efter tvåkönsnormen.

Tillys (2000) diskussion om makt kan även tillämpas på exemplet ovan. Han menar på att de inre (socialarbetare och klient) och yttre (könsdefinition) kategorierna samspelar och orsakar förstärkt ojämlikhet när de samverkar. Respondenterna sitter i en förstärkt överordnad maktposition både genom deras yrkestitel gentemot klienterna och genom att tillhöra normen.

Etnicitet

Likt diskussionen i ovanstående stycke kan normen om etnicitet kopplas till ett resonemang om social konstruktion och makt. Min tolkning av materialet är att bilden av den icke-svenska personens syn på HBT, konstrueras genom att samtliga kuratorer pratar i termer av *strikteth och intolerans* utifrån idéer och hur *andra kulturer* förhåller sig till det. Den normativa bilden (re)produceras genom att samtliga kuratorer bekräftar att etnicitet är en faktor som komplicerar ungdomens situation i förhållande till sin sexuella läggning.

Bredström (2006, s.255) resonerar att en sådan uppdelning kan uppstå när det förs en dikotomiserad retorik. Med det menas att vi (i det här fallet "svenskar") står för tolerans, och de andra ("individer från andra kulturer"), står för intolerans.

Mattson (2010) för en likartad diskussion när hon påvisar att en sådan retorik konstruerar en uppdelning av individer i skilda grupper, en tudelning som skapar *Vi och de Andra*. Vi ("svenskar") står för de *jämställda och upplysta* individerna medan de andra ("individer från andra kulturer än den svenska") står för motsatsen. Det kan enligt Mattson (2010) vara ett sätt att skapa gemenskap för att förhöja sitt eget värde (inom vi - gruppen) gentemot den andra gruppen som framställs som sämre. Genom att bilda *de Andra* kan denna grupp skildras som homogena utan differentieringar. Mattson (2010, s.81) skildrar i ett exempel hur irrelevanta kommentarer om individers ursprung vävs in i vardagsprat. Parallellen som jag drar med mitt resultat, är att flertalet respondenter använde begreppet *kultur* som en förklaringsfaktor gällande intolerans kring HBT. En respondent uttryckte explicit ordet *latinomachokultur* i ett sådant sammanhang.

Jag ser inte på kuratorernas utsagor som en medveten inställning av överlägsenhet gentemot individer från andra *kulturer*. Däremot tror jag att det finns en omedvetenhet om hur normativa uttalanden kan resultera i ett statistiskt synsätt som till följd gör att *de Andra* (i det här fallet individer från andra kulturer) framställs som homogena och utan nyanser

(Bredström, 2006, s.253). Ett sådant synsätt och språkbruk räcker, enligt min tolkning, för att bli kontraproduktiv i arbetet med ungdomar.

7.3 Normer om homo - och bisexuella ungdomar & kön

Ur mitt material framgår det, enligt min tolkning, att normer om hur *riktiga* män och kvinnor bör vara konstruerades i samtal med de flesta kuratorer. I deras berättelser har det producerats bilder av femininitet och maskulinitet utifrån ett heterosexuellt normtänkande.

Bilden överenskommer med Messerschimds (2004, s.42) illustration av den dominerande (hegemoniska) maskuliniteten vilket innebär den kulturellt idealiserade formen av *manlighet* i en given historisk eller social kontext. På samma sätt innebär den normativa femininiteten den kulturellt idealiserade formen *kvinnlighet*. Utgångspunkten för den normativa femininiteten är att kvinnorna själva är aktivt deltagande i den egna konstruktionen av den rådande stereotypa bilden av hur en kvinna bör vara och se ut (Lander 2003, s.33).

I min empiri kunde jag utläsa att de flesta respondenter gjorde en skillnad mellan könen beroende på ungdomens beteende och yttre attribut (klädval, utsmyckning etc.). Genom beskrivningar av homosexuella killar som *feminina* i det sätt de pratar och rör sig framgår det hur kuratorerna (re)producerar bilden av normativ femininitet och hegemonisk maskulinitet. I ett annat sammanhang beskrev en respondent i samband med användandet av ordet partner, att det är skillnad hur hon frågar beroende på om det är *flickflickor* och *machokillar*.

Mattson (2010) bekräftar detta resonemang genom hennes forskning inom det sociala arbetets fält. Som tidigare nämnts (se avsnitt 5.5) problematiserar hon uppdelningen av den konstruerade bilden av *riktiga* kvinnor och *riktiga* män kopplat till diskussionen om femininitet och maskulinitet.

Tillämpar jag ett socialkonstruktionistiskt synsätt på mina respondenters diskussioner skapas det en bild av homo- och bisexuella män som *feminina*. Genom beskrivningar av egenskaper och beteenden konstruerades upprepade gånger homo - och bisexuella killar som *tjejiga*. Det kunde exempelvis illustreras genom kommentarer som att ungdomen rört sig på ett feminint sätt eller har ljus röst. Det indikerar på att homo – och bisexuella killar betraktas som kvinnliga utifrån en traditionell uppdelad syn på män och kvinnors olikhet utifrån en heterosexuell ram.

7.4 Skapandet av en säker plats- eller?

Något som framhävs i min empiri är, enligt min tolkning, att respondenterna är måna om att ungdomarna själva ska få formulera och definiera sina problem. En sådan inställning är fruktbar för att ungdomar ska känna sig välbemötta och respekterade. Majoriteten respondenter poängterar att oavsett hur mycket kunskap som förvärvats inom ett område är det av största relevans att alltid låta ungdomen formulera sin egen identitet och sitt definierade problem. I många fall kan det tendera till att ämnen som sex och HBT (o)synliggörs men kan även innebära att ungdomen får det utrymme och tid att finna sin sexuella identitet i dennes egen takt.

Ambjörnsson (2010) understryker vikten av säkra platser i Ungdomsstyrelsens rapport. Hon menar att det är vanligt att HBT- ungdomar söker trygga platser att hämta kraft och stöd ifrån. Att respondenterna avstår att lyfta sexualitet och HBT som ämnen kan delvis tolkas som att det konstrueras säkra platser. Genom att ungdomarna slipper definiera sig eller bli definierade av auktoriteter skapas det utrymme för en öppen och fri atmosfär. Respondenterna poängterar att ungdomar inte ska behöva underrätta sig kategorier i samtalen och avstår därför många gånger att prata om sexualitet och HBT. Valet att inte benämna sexualitet och HBT förefaller vara medvetet utifrån några av respondenternas berättelser. För övriga respondenter tenderar det mest handla om osäkerhet kring hur ämnena ska tas upp.

Jo Callan och White (2006) beskriver i artikeln om Ozone House att en utgångspunkt för socialtjänstbyrån är att alla ungdomar blir mottagna oavsett sexuell läggning eller könsidentitet (se avsnitt 5.6). Det som framhävs av Callan & White är vikten av att skapa ett fördomsfritt samhälle som inkluderar alla. I den verksamheten har all personal HBT – kompetens, samtidigt som det inte existerar några krav för ungdomarna att identifiera sig som HBT eller vara *klara* med sin sexuella läggning eller könsidentitet för att vara välkomna.

Att slippa ingå i en kategori eller behöva definiera sig, anser jag återfinns i några av respondenternas sätt att beskriva deras allmänna arbetssätt och syn på ungdomar. I ett visst avseende går det att tolka respondenternas agerande som en ambition att respektfullt bemöta ungdomar genom att låta de få ansvaret att ta upp det först. Betraktas det utifrån ett normkritiskt perspektiv blir deras handlande snarare en förstärkning och (re)produktion av heteronormen. Att HBT- sexualitet inte får förekomma som ett jämställt alternativ till heterosexualitet kan resultera i ett kontraproduktivt arbete, där ungdomar inte får utrymmet att prata fritt om det som de är i behov av.

Rasmussens (2007, s.97) två dominerande synsätt som präglat (präglar) barnpsykiatrien går att tillämpa på respondenternas utsagor. Som tidigare nämnts är dessa att *barn är passiva mottagare av vuxnas fostran, omvårdnad och utbildning snarare än aktörer och medskapare i sitt eget liv* och att *avvikelse från normen innebär en risk för barnet*. (se avsnitt 5.1). Min tolkning utifrån det förstnämnda synsättet är att respondenterna har en strävan att betrakta ungdomarna som aktiva subjekt vilka bäst vet vilka problem de går och bär på. Det skildras delvis genom att de lämnar över definitionsrätten gällande sexualitet till ungdomarna (genom att låta dem ta första steget till att prata om det).

Den andra dominerande uppfattningen om att avvikelse från *normalutvecklingen* är en risk för barnet eller ungdomen bekräftas däremot via respondenternas sätt att prata om ungdomar. Vid ett flertal tillfällen problematiseras ungdomars sexualitet utifrån vad som anses *normalt*. Att tjejer betraktas som promiskuösa och självskadande när de har sexuellt umgänge med olika partners är ett exempel på det.

8. Diskussion och slutsatser

I följande avsnitt diskuterar jag studiens resultat kopplat till arbetet med ungdomar som professionell inom socialt arbete. Därefter presenteras mina förslag på vidare forskning inom området. Avslutningsvis delar jag med mig av mina tankar och reflektioner.

8.1 Resultat kopplat till arbete med ungdomar

Som jag skrev inledningsvis innebär arbetet med ungdomar i utsatta situationer att man som socialarbetare bör vara kompetent, lyhörd och respektfull. Min studie visar att arbetet som kurator på BUP är en komplex uppgift. Å ena sidan är man styrd att följa organisationens övergripande diagnossystem, å andra sidan arbetar respondenterna för att stödja ungdomen till ett bättre mående utifrån dennes specifika situation. Dessa mål är inte oförenliga med varandra men kan skapa kontroverser när det som betraktas som *avvikande* ständigt är i rörelse och förändring.

En framträdande aspekt av mitt resultat är att sexualitet och HBT är svårpratade ämnen som ofta leder till att temat inte berörs inom BUP. Det beror dels på att respondenterna beskriver det som känsliga och intima ämnen, dels på att respondenterna inte känner sig bekväma med att använda begrepp inom HBT - området. Det skapar, enligt min tolkning, en begränsning i samtalet med ungdomar.

Flertalet respondenter redovisar en osäkerhet kring *hur* sexualitet kan lyftas i samtalet utan att det blir obekvämt för dem själva eller ungdomen. Den osäkerheten kan i sin tur återskapa normen om sexualitet som ett onämnbart ämne. Alla respondenter berättar att de hellre inväntar att ungdomen själv lyfter temat än att det sker på deras initiativ. Några av respondenterna resonerar även att BUP inte är *rätt* plats att lyfta dessa ämnen på. De menar att det finns andra forum som är mer lämpade för sådana frågor och samtal som till exempel ungdomsmottagningar.

Ur intervjumaterialet framkom ett flertal mönster av normer vilka jag rubricerade som tvåkönsnorm, etnicitetsnorm samt normer om homo- och bisexuella ungdomar kopplat till tvåkönsnormen. Jag fann att mitt resultat kunde bekräftas med hjälp av tidigare forskning som också skildrar förekomsten av liknande normsystem i andra kontexter som till exempel skola och boenden för förrymda ungdomar (se avsnitt 5.5 och 5.6). Även internationell forskning pekar åt samma riktning gällande likartade normer. Min empiri styrks gällande synen på en existerande tvåkönsnorm, som i sin tur leder till konstruerandet av *femininitet* (kvinnlighet) och *maskulinitet* (manlighet).

I ett ytterligare led utmynnar det ovannämnda i normer om hur *tjejers* sexualitet förstås och tolkas. Ett typexempel är att några respondenter inriktade sig på självskadetemat när de beskrev tonårstjejers alltför öppna sätt att prata om sexualitet och menade på att de troligen hade en självskadeproblematik. Killar sätt att prata om sexualitet berördes inte överhuvudtaget.

Även ett skapande av *de Andra* kan uttolkas av materialet. Samtliga respondenter hänvisar till individers *kultur* (annan kultur än den svenska) när de diskuterar intolerans mot HBT- personer. Människors etniska härkomst återkom ofta i respondenternas förklaringar till varför det ansågs besvärligt för ungdomen att *komma ut*.

En intressant del av resultatet skildrade att samtliga respondenter ställde sig skeptiska till pronomen *hen*. Några av dem tog eget initiativ till att diskutera begreppet och uppvisade en negativ inställning till det. Begreppet som är relativt nytt för den svenska allmänheten startade en stark debatt i början av januari. Debatten är till viss del onyanserad och tenderar att dela upp människor i en *för* eller *emot* sida gällande det nya pronomenet. Avsaknaden av kunskap och information inom området kan vara ett sätt att förstå respondenternas tveksamhet till begreppet.

Tidigare forskning visar att HBT-kompetensutbildning ger insikter och kunskap som bidrar till positiva förändringar av social arbetares bemötande och inställning till ämnet (se avsnitt 5.5 och 5.6).

Respondenterna berättar att valet att inte lyfta ämnena sexualitet och HBT kan vara gynnsamt i kontakten med ungdomen. De menar att det kan betraktas som en möjlighet för att skapa en säker och trygg plats för ungdomen. Att slippa bli definierad gällande sexuell läggning och identitet av en auktoritet kan utgöra en grund för att skapa en respektfull och förtroendeingivande relation (se avsnitt 5.5 och 5.6).

Risken med att osynliggöra ämnet, trots en god vilja, är att det konstrueras en negativ bild av att vara HBT- person. Om professionella utesluter temat i samtalet, får det inte utrymme att existera som ett jämbördigt alternativ till heterosexualitet.

8.2 Förslag på vidare forskning

Inom ramen för den här uppsatsen har det inte funnits utrymme att göra en djupare studie med intersektionell analysmetod. Det skulle vara intressant att ta reda på hur kuratorernas normer kan förstås utifrån aspekter som rör deras ålder, kön, etnicitet, sexualitet och funktionalitet. En annan intressant synvinkel skulle vara att undersöka hur diagnostänkandet påverkar kuratorernas normbildning i mötet med barn och unga.

En del av mitt resultat skildrade att det fanns ett motstånd till pronomen hen vilket jag anser borde utforskas mer djupgående. Eftersom begreppet är relativt nytt för allmänheten och nyligen infört i nationalencyklopedins ordlista kan det förklara att det är ett utforskat område som dessutom väcker kraftiga reaktioner. Det skulle vara spännande och väsentligt att forska vidare kring hur begreppet mottas och resoneras i andra sammanhang till exempel ungdomsmottagningar eller inom barn- och ungdomspedagogiska discipliner för att nämna några.

8.3 Tankar och reflektioner

Att skriva den här uppsatsen har varit en berikande erfarenhet. Samtidigt har det varit en komplicerad process med intensiv tankeverksamhet och känslor av hopplöshet emellanåt. Många tankar om hur jag reflekterar och agerar mot människor har väckts under resans gång samt under mötet med mina respondenter. Jag har förstått att arbetet som kurator är en tuff och utmanande uppgift där man som människa av kött och blod gör misstag många gånger. Det är lätt att hamna i givna samhällsnormer, där oreflekterade uttalanden och handlingar gör att människor känner sig diskriminerade och uteslutna.

I min studie har det visat sig att kompetenshöjande utbildning har bidragit till nya insikter hos många socialarbetare. Det är något jag tycker borde uppmärksammas oftare i

socionomutbildningar (alla utbildningar egentligen) och på arbetsplatser. Något som vi däremot själva kan påverka på individuell basis är att börja se inåt på oss själva. Jag anser att alla människor bär ett personligt ansvar att jobba självkritiskt. Speciellt inom socionomyrket där vi ska representera ett stöd för *utsatta* grupper. Då kan ett första steg vara att vi ser på brukaren/ungdomen som en jämställd och kapabel människa.

9. Litteraturförteckning

Tryckta källor

- Backman, J. () *Rapporter och uppsatser*. Stockholm: Studentlitteratur
- Berg Wikander, B. (2005). ”Exempel på forskning ur ett multidimensionellt perspektiv”. I Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.): *Forskningsmetoder i socialt arbete*: Lund: Studentlitteratur
- Bredström, A. (2006). ”Maskulinitet och kamp om nationella arenor – reflektioner kring bilden av ”invandrarkillar” i svensk media”. I de los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (red.), *Maktens olika förklädnader. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Lund: Liber.
- Edemå, G. & Rindå, J. (2004). *Någonstans går gränsen. En lärarhandledning om kön, sexualitet och normer i unga människors liv*. Stockholm: RFSL
- Foucault, M. (2002). [1976]: *Sexualitetens Historia. Viljan att Veta*. Göteborg: Daidalos.
- Giddens, Andrew (2007). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Hilte M. och Claezon, I. (2005): *Flickor och pojkar på institution- ett könsperspektiv på vården av ungdomar*, Skriftserie 2005:4, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, 2005.
- Knutagård, H. (2007). ”Sexuell normalitet”. I Kerstin, Svensson (red.) (2007). *Normer och normalitet i socialt arbete*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lander, I. (2003a): ”genus, normalitet och avvikelse. Med kroppen som utgångspunkt”. I: Lander, I, Pettersson, T. & Tiby, E (red) : *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Magnusson, E. & Marecek, J. (2010). *Genus och kultur i psykologi- teorier och tillämpningar*. Stockholm: Natur och kultur.
- Mattson, T. (2010). *Intersektionalitet i socialt arbete*. Malmö: Gleerups AB.
- Messerschmidt, J. W. (2004): *Flesh and Blood. Adolescent Gender Diversity and Violence*. Boston: Rowman & Littlefield
- Messerschmidt, J. W. (2004): *Flesh and Blood. Adolescent Gender Diversity and Violence*. Boston: Rowman & Littlefield Publisher.
- Merriam, S. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Neuman, L. W. (2011). *Social Research Methods, Qualitative and Quantitative approaches* (6rd ed). Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Payne, M. (2008). *Modern teoribildning i socialt arbete*. Stockholm: Natur och kultur.
- Pettersson, T. & Tiby, E. (2003): ” Skapande och återskapande av prostitution”. I: Lander, I, Pettersson, T. & Tiby, E (red) : *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur
- Svanström, Y. (2003) ”Öronen skymta fram”. Polisen och kvinnorna i Stockholm under 1800-talet”. I: Lander, I, Pettersson, T. & Tiby, E (red) : *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet. Genusperspektiv inom svensk kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Tilly, C. (2000). *Beständig ojämlikhet*. Lund: Arkiv förlag.
- Kvale, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson, S. (2005). ”Kvalitativ metod- en introduktion”. I Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.): *Forskningsmetoder i socialt arbete*: Lund: Studentlitteratur.
- Jo Callan, M. & White, M. (2006). Ozone House: Making every space a safe space. 116-130. Ray, N (2006). *Lesbian, gay, bisexual and transgender youth: An epidemic of homelessness*. New York: National Gay and Lesbian Task Force Policy Institute and the National Coalition for the Homeless.
- Berger, C., Ed.M. (2006). Waltham House: Training models to improve interactions

- with LGBT out-of-home youth. 139-152. Ray, N (2006). *Lesbian, gay, bisexual and transgender youth: An epidemic of homelessness*. New York: National Gay and Lesbian Task Force Policy Institute and the National Coalition for the Homeless.
- Rasmussen, B (2007). Barns villkor och rättigheter i globalt perspektiv. I Kerstin, Svensson (red.) (2007). *Normer och normalitet i socialt arbete*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur
- Trotter, J. (1999). Lesbian and gay issues in work with young people: Are schools 'out' this summer? *British Association of Social Workers, issue 29*, 955-961.
- Trotter, J., Crawley, M., Duggan, L., Foster, E. and Levie, J. (2009). Reflecting on what? Addressing sexuality in social work. *Practice: Social work in action, 21*, (1), 5-13.
- Thurén, T. (2007). *Vetenskapsteori för nybörjare*. Liber AB: Malmö.
- Ungdomsstyrelsen. (2010: 2). *Hon Hen Han – en analys av hälsosituationen för homo- och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Hämtat den 14/4 2012 från: www2.ungdomsstyrelsen.se/butiksadmin/showDoc/ff8080812568bac50126b80371e7001b/HON_HEN_HAN.pdf.
- Östnäs, A. (2007). Norm och normalisering inom handikappvetenskap och handikappidrott. I Kerstin, Svensson (red.) (2007). *Normer och normalitet i socialt arbete*. 1 uppl. Lund: Studentlitteratur

Lagrum

Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.
Socialtjänstlag (2001:453) kap 1, 2§

Elektroniska källor

- BUP (2010). Hämtad, april 27, 2012, från <http://www.bup.se/sv/Hur-arbetar-bup//far-alla-som-vill-komma-/>
- BUP (2010). Hämtad, april 27, 2012, från <http://www.bup.se/sv/Fakta-om-BUP/Vart-uppdrag/>
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk och samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad, april, 10, 2012, från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.odf>
- RFSL (2010). *Begreppsförklaringar*. Hämtad april, 18, 2012, från <http://rfsl.se/?p=410>

Intervjuer

- Intervju med *Hans*, 2012-04-06
Intervju med *Siv*, 2012-04-17
Intervju med *Björn*, 2012-04-17
Intervju med *Angelica*, 2012-04-19
Intervju med *Maria*, 2012-04-19
Intervju med *Felicia*, 2012-04-20

- Bilaga 1- Intervjuguide
Bilaga 2 Informationsbrev

Bilaga 1. Intervjuguide

Syfte

Det övergripande syftet med studien är att, ur ett normkritiskt perspektiv, öka kunskapen om föreställningar och normer hos kuratorer om ungdomars sexualitet kopplat till heteronormen. Vidare vill jag få mer kunskap om hur kuratorerna hanterar dessa i sitt arbete.

Bakgrund

Kön

Ålder

Hur länge jobbat på BUP?

Har du jobbat med ungdomar innan BUP?

Övrig utbildning?

Temat

1. Samtal om sexualitet

Forskaren Fanny Ambjörnsson, har intervjuat HBT- ungdomar om deras upplevelser med vården (berättar om Ungdomsstyrelsens rapport *hon hen han*)

Hur är din upplevelse om att prata om sexualitet och sexuell läggning med ungdomar?

Beskriv gärna ett tillfälle, vad hände?

2. Normer/Svårigheter

Beskriv hur du tror att normer påverkar ert sätt att prata och agera i mötet med ungdomar i sexualitetsfrågor.

Hur kan du göra motstånd mot normer på din arbetsplats?

Tror du att (hetero)normen påverkar ungdomar psykiskt? Hur då?

Använder du pronomen hen i samtal med ungdomar? (Denna fråga tillkom de tre sista intervjuerna, innan tog respondenterna själva upp temat)

3. Möjligheter

Om du fick bestämma helt ert sätt att arbeta på, hur skulle det se ut då?

Finns det någon viktig aspekt på normer om sexualitet som vi missat här och som du tycker bör nämnas?

Bilaga 2. Informationsbrev

Hej!

Jag heter Alexandra och studerar socionomprogrammet vid Ersta Sköndal Högskola. Jag ska nu skriva min c-uppsats och har valt att utforska kuratorers normer om ungdomars sexualitet kopplat till HBT.

Syftet är också att undersöka, ur ett normkritiskt perspektiv, hur ni hanterar dessa normer i samtal med ungdomar. Därför skulle era erfarenheter och upplevelser vara spännande för mig att ta del av i den här studien.

Meningen är inte att ni ska bli ”förhörda”, utan att vi skapar reflekterande samtal som är utvecklande för både er som kuratorer och för mig som student.

Intervjutiden kommer att vara cirka en timme och kommer att spelas in för transkribering. I de fall jag använder mig av citat i uppsatsen kommer namn att fingeras eller presenteras på ett oidentifierbart sätt av utomstående.

Deltagandet är frivilligt och det går att avbryta medverkan under eller efter intervjun.

Inspelningsmaterialet kommer jag att förvara på en säker plats så att obehöriga inte får tillträde till det. Vid studiens slut förstörs all transkriberingsmaterial och inspelningar.

Uppsatsen kommer att finnas tillgänglig på Internet och kommer publiceras elektroniskt.

Under arbetets gång kommer jag att få handledning av Anders Kassman.

Vid övriga frågor kan ni kontakta mig:

[mina personuppgifter]